

NEMZETI POLITIKA

ÍRTA:

RÉZ MIHÁLY

BUDAPEST
PALLAS RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMDÁJA
1907.

TARTALOMJEGYZÉK.

I.	Klopi felé.....	5
II.	A demokrácia érdeke Magyarországon.....	13
III.	Erdélyi politika.....	37
IV.	A többes szavazatról.....	55
V.	A közigazgatás államosítása.....	61
VI.	A nemzeti és közjogi politika ellentéte.....	73
VII.	Imperialis politika.....	87

I.

KLOPI FELÉ.

Öt esztendeje múlt annak, hogy a klopiai hadiparancs a magyar közéletet alapjaiban rázta meg. A parlament összes pártjai egyhangúlag tiltakoztak ellene s az egész magyar nemzet közvéleménye támogatta a tiltakozást.

Ma egy olyan reform előtt állunk, mely – ha a radikális kívánságoknak megfelelőleg valósul meg, – annak a hadiparancsnak minden óhajtatását, minden deklarációját élő valósággá teszi. Mert hiszen hiába mondotta az a hadiparancs, hogy mi csak néptörzs vagyunk s hogy a mi kívánságaink nem teljesülhetnek soha. Óhajtatás volt ez csupán s elvi deklaráció, mely nem árt-hatott nekünk. Ami benne közjogi botlás volt, az közjogilag reparálódott s ami benne óhajtatás volt, az mindez ideig csak óhajtatás maradt. A magyar nem néptörzs, hanem államalkotó nemzet, s nemzeti törekvéseire nem lehet egész biztossággal azt mondani, hogy: soha. Lehet, hogy vágyai néha túlzók, reményei gyakran váremesek; lehet, hogy a körülmények a támadás percében óhajtatásainak nem kedvezők, de azt

tárgyilagos, reális mérlegeléssel nem lehet mondani, hogy nem is lesznek soha. Ez a szó inkább a pátosz, mint a politika birodalmába tartozik.

Ez a dolgok valódi állása s a valóságos tényálláson nem változtathatott semmit a klopji hadiparancs. Mert a tények erejét s az erőviszonyok valódi állását meg nem változtathatja soha semmiféle elvi deklaráció. Ma azonban egy oly reform előtt állunk, mely az erőviszonyok valódi állását megváltoztatja s harcba hozza ellenük a tények erejét. És akkor valóra válhatik az az üres deklaráció és akkor valóra válhatik az az óhajtás, hogy a magyar csak néptörzs, melynek vágyaira a felelet: soha. Csak be kell engedni a nemzetközi szocialistákat az alkotmány sáncaiba; csak be kell engedni a nemzetiségeket is; csak meg kell valósítani minden megszorítás nélkül az általános szavazati jogot. Ha van mód, melyen ezt az államalkotó nemzetet néptörzsszé lehet degradálni: bizonyára ez az. Ha van út Klopji felé: bizonyára ez az.

Az általános szavazati jog behozatala: a klopji hadiparancs realizálása; alkotmányos formája az ellenséges abszolutizmusnak, mely taktikát változtatott. Ez az egy reform megmérgezi a szabadság minden intézményét s minden garanciáját veszedelmessé teszi. A szabadságot, a magyar nemzeti törekvések hagyományos fegyverét kezünkől kicsavarja s ellenségeink eszközévé teszi.

Hiába akarja majd az abszolutizmussal az országgyűlést szembeállítani; *magában a parlamentben lesznek az abszolutizmus szövetségesei* Hiába akarjuk az autonómiában keresni a támaszt; az abszolutizmus fegyvertársai ott lesznek a vármegyék közgyűlésein.

A sajtó szabadsága, a gyülekezés szabadsága, a parlamenti kisebbség joga; mindez ellenünk fordítottatik. Nem a nemzetiségek szabadsága, hanem a magyarság elnyomása fog elkövetkezni a nemzetiségi vidékeken s a nemzetiségi többségű és nemzetiségi tisztviselőkkal bíró vármegyék autonómiájában a magyar állam saját ellenségeit szervezi.

Eddig minden nemzetellenes törekvésnek *kívülről* erőszakosan, jogtalanul kellett jönnie s a nemzet úgy állott vele szemben, mint egy megbonthatatlan zárt szervezet. Ezután az abszolutizmus *belülről*, alkotmányos, demokratikus formák között jöhet, s az önkény fegyvereihez a demagógiáé csatlakozik. A külső ellenséget a belső támogatja s a nyers, a fölvilágosult haladás glóriájával vétetik a körül. Magunk visszzük be várunkba a trójai falovat, lerombolva a régi falakat, hogy be tudjuk hozni azt; naiv hívők, kik a szent Demokráciának vélünk hozni áldozatot, midőn beviszszük várunkba az ellenség fegyveres csapatait, melyek erővel bejönni nem bírtak s melyeknek most *magunk* nyitunk kaput.

Ennek nem szabad megtörténnie. Sem felső, sem alsó pressziót tûrni nem szabad. Szemben az összbirodalmi eszme híveivel, szemben a demagógia fékevesztett terrorizmusával, Magyarországnak szilárdul meg kell állania. Ez a kérdés mindennél fontosabb. Ez a kérdés egy alkotmányválságot megér.

A magyar vezényszó megtagadása, az alkotmánybiztosítékok körül vívott nehéz harc elvesztése csak új fegyverek megszerzésében akadály; a választói jog túlságos kiterjesztése a *régieket* is elveszi. A magyar vezényszót lehetlenné teszi. Veszedelemesebb magánál az elmúlt abszolutizmusnál is, mert a lassú bomlást magába a nemzet *szervezetébe* viszi bele.

Új kiadása ez a kísérlet a Schmerling-féle eszmének, mely szabadelvű eszközökkel akarta megvalósítani azt, ami abszolutizmussal nem sikerült. És valamint akkor, midőn a birodalmi tanács eszméje fölmerült, a magyar nemzet elvetette azt a szabadságot, mely nemzeti jellegét törte volna meg; úgy kell ma is minden nemzetellenes demokrata túlzással szembeállani. Ha a birodalmi tanácsba bementünk volna idegen elemek, idegen érdekek és szempontok szerint határoztak volna Magyarország sorsáról s az ország önállóságát elnyomták volna az összbirodalmi eszme hívei. Ha túlságosan kiterjesztjük a szavazati jogot, *saját* parlamentünkbe vittük az idegen

elemeket bele s saját parlamentünkbe hoztuk be az összbirodalmi eszme híveinek minden szövetségését. Behoztuk a nemzetközietek és behoztuk a nemzetiségeket.

Ha egy nemzet szerencsétlen küzdelmekben elvérezve, erősebb ellenfele kész prédája lesz; ha egy nemzet balsikerű harcban leveretik: természetesen, hogy kicsavarják kezéből fegyvereit s ellenséges csapatokat helyeznek el váraiba. De hogy egy nemzet ereje teljességében, bizakodó reménnyel nézve a jövő felé, önmaga szolgál-tassa ki fegyvereit s ellenségeit ő maga fegyverezze föl: képtelen föltevés. Ha csak azért állít-tatott helyre az alkotmányos élet, hogy becikke-lyezze az abszolutizmus óhajtásait s a műit céljait szolgálva, egy jövőendő abszolutizmusnak készítse talaj át: akkor annak az alkotmányosságnak semmi értéke nincs. És ha *ennek* az elvesztése fenyegeti a nemzetet, ha meg nem valósítná az általános választói jogot: ennek az elvesztéséért rettegni oka nincs. Ám vegyék ki a fegyvert kezünkből, ha van erejük – de önként, saját hozzájárulásával a nemzet kezéből nem adhatja ki. Mert «amit erő és hatalom elvesz, mondotta Deák Ferenc, azt idő és kedvező szerencse visszaadhatják, de amiről a nemzet, félve a szenvedésektől, önmaga lemondott, annak visszaszerzése mindig nehéz s mindig kétséges».

II.

A DEMOKRÁCIA ÉRDEKE MAGYARORSZÁGON.

I.

A szociáldemokrácia Magyarországon az általános szavazati jog behozatalától rendkívüli eredményeket remél. Ez a remény az erőviszonyok mai stádiumában a történelmi materializmus világnézlete alapján nem igazolható. Ez a remény egy intézmény óriási hatásába vetett hiten s a gazdasági viszonyok tetszés szerinti átalakíthatásának hitén alapul. Egy jó választói törvénytől azt várják, hogy az teljesen megváltoztassa a erőviszonyokat.

«A társadalom azonban – úgymond Marx – nem a törvényen nyugszik. Ez jogi képzelgés. Éppen a törvénynek kell a társadalmon nyugodnia s az egyes egyének önkényével szemben a társadalom közös, a mindenkori termelési módból származó érdekek és szükségletek kifejezésének lennie.» «Mihelyt nem felel meg a törvény a társadalmi viszonyoknak, akkor már csak egy csomó papiros.» (L. beszédét a kölni esküdtek előtt.)

Vizsgálja bárki objektíve Magyarország társadalmi és gazdasági viszonyait és el kell ismer-
nie, hogy azok nem demokratikusak s hogy egy
demokratikus választási rendszer Magyarországon
s. tényleges gazdasági és társadalmi viszonyok-
nak nem megfelelő.

Kereskedő- és iparoselemeink száma elenyé-
sző. Igaz, hogy az utóbbi években rendkívül
megrőtt, de az ország más osztályainak erő-
viszonyaiban szintén történt változás: 1870-től
1898-ig a hitbizományok területe *meghatszoro-
zódott*, a holtkézés pedig *megkétszereződött*.
(Jászi: Új Magyarország felé, 69. 1.) A gazda-
sági életnek ez a fejlődése bizony nem demo-
kratikus.

Az általános szavazati jog *eszköz* az erő
kimutatására, de az erő nálunk hiányzik. Mert
– ezt ne feledjük el soha – a mi népünk
nem demokrata. Számítsanak a városi kis számú
proletariátusra, de a paraszt osztály egészére
ne számítsanak.

A szocializmus érvényesülésének előfeltétele
minél több nagy város s abban minél több
proletariátus. Magyarországon kevés a nagy
város; azok legtöbbszörnek, pl. az alföldiek-
nek, egészen agrikultur jellege van s a gyári
munkásság száma csekély. Pedig a nép minden
rétegének solidaris közösségét csak a városi
proletár érzi; a falu népe nem érzi az érdekkö-

zösséget, és érez számos – faji és felekezeti – ellentétet a nép különböző osztályai között

Ezek a faji és felekezeti szempontok elválaszszak őt saját osztálya egy részétől s más – a szocialisták szerint ellenséges – osztályokkal kapcsolják össze. Azt mondja a városi szocialista munkás, hogy neki minden munkás szövetségese s ellensége az egész középosztály; a falusi munkásság nagy része előtt a faji és felekezeti szempontok túlnyomók. Saját faja minden osztálya barátja, s ellensége más fajnak minden osztálya egyaránt. Különösen áll ez a nemzetiségekre.

A magyar parasztság egy része a szocialistákkal tarthat, de a nemzetiségeket faji és vallási szempontok vezetik s ha egyszer kitör a fajok harca, a magyar parasztságom lesz hívük. Az ország klerikális érzelmű részeiben a keresztény szocializmust fogja amúgy is követni a paraszt.

Ha tehát a demokrácia hívei az általános szavazati jogot kívánják, akkor saját kevés számú híveiken kívül a papjaikat követő keresztény szocialisták s a papjait és agitátorait követő nemzetiségek nagy tömege számára kivannak jogot.

Erőtlenek arra, hogy éljenek ezzel az eszközzel; de kezébe adják oly ellenségeinek, akiknek van hozzá erejük.

Ami a demokráciát ma tényezővé teszi a magyar politikában, az nem saját belső ereje.

Alapja csupán egy ideiglenes átmeneti állapot: a konfliktus, mely kitört volt a dinasztia és a középosztály többsége között. Amint ez kiegyenlítődött: a demokrácia Magyarországon nem hatalom. És amily arányban erősödik a demokrácia, abban az arányban válik a konfliktus mind valószínűtlenebbé a jövőben is. Elenyészik ez ellentét a demokrácia veszélye miatt s amint ez ellentét elenyészik, a demokrácia már nem veszedelem. Mert akkor már nincs semmi ereje.

Átmeneti, ideiglenes tehát az a szövetség, mely Bécshez fűzi a magyar szociáldemokráciát; múltó okoknak, múltó eredménye. Szövetségük állandósága, elvi szempontból, nem is természetes.

«Bármennyire is különbözök legyenek a nézetek a demokrácia fogalmának speciális tartalma felől – úgymond Lassalle – abban *minden* demokratikus frakció meg fog egyezni, hogy ez a fogalom egy általános kifejezésre redukálva semmi egyebet nem jelent, mint autonómiát, a népnek belső törvényhozói önkormányzatát (Selbstgesetzgebung des *nach* Innen. De honnan eredjen a népnek erre a *belső* autonómiára való joga, hogy lehessen az csak el is *gondolható*, ha nem előzi azt meg a jog a *kifelé* való autonómiára, a népelet önmaga által való szabad, a *külföldtől* független alakításra» (auf freies vom *Ausland* unabhängige Selbstgestaltung eines Volkslebens). (Der italienische Krieg.)

Világos nyilatkozat.,

A kifelé való függetlenség valóban a belső autonómia előfeltétele.

Igaz, a magyar demokráciának ma csak Bécs adhat hatalmat, de az általános szavazati jog Bécsnek a demokratáknál különb szövetségeseknek oszt jogokat. Különb szövetségesei náluk Bécsnek a nemzetiségek, mert erősebbek és mert megbízhatóbbak is. A reakciós – csupán faji szempontoktól vezérelt – nemzetiségek Bécsnek biztosabb támaszai, mint az antimilitarista szociáldemokraták, mert ezeknek óhajtásai egyelőre csak a magyar állam egységén ütnek rést, a nagyhatalmi állás eszközeit ellenben nem érintik.

Foglaljuk össze az elmondottakat.

A mai erőviszonyok között a szociáldemokrácia erőt nyer ugyan az általános szavazati jogból; de erőt nyer a klerikálizmus is, mely ellensége; erőt nyernek a nemzetiségek, melyek fajharcot idézve elő, lehetlenné teszik a demokráciát; és megerősödik ezáltal az a nagyhatalmi politika, melynek legfőbb bálványa az általuk gyűlölt hadsereg. De megerősödik a fajharcok és közjogi harcok közé kerülő magyarság nacionalizmusa is s mi is, kik túlzásainak ellenségei voltunk, híveivé leszünk.

A szociáldemokrácia hívei hisznek abban, hogy a szocializmus egy közös eszmében, egy közös érdeken fogja a népet egyesíteni s el-

tünteti a faji ellentéteket. Hogy e remény mennyiben jogosult, az vita tárgya lehet. De annyi kétségtelen, hogy ez egybeolvadási processzus meggátlására ma semmi sem oly alkalmas, mint az általános szavazati jog. Aktivitásba hozza a nemzetiségeket, előkészület nélkül, az egybeolvadási processzus megkezdése előtt; régi – szétválásra biztató – vezéreik alatt; régi – szétválasztó erejű – érzelmeiknek felkeltésével. Megnöveli, erjedésbe hozza a faji öntudatot s felébreszt oly érzelmeket, melyek nemcsak a nemzeti eszmére károsak, hanem a demokrácia nemzetközi eszményével is ellenkezők.

De – úgy látszik – az olyan antimilitarizmusnak, mely a létszámemelésért küzd, az a nemzetköziség felel meg, mely a nemzetiségi érzelmelek felbujtására vezet.

De ha lehetséges is lenne, hogy a fajok egybeolvadása egykor megvalósul, a magyar nemzet nem teheti egész existenciáját egy lehetőségre föl, mely ha be nem következik, a magyar szupremácia oda van. A szociáldemokrácia hisz e beolvadás lehetőségében – bár nem nagyon bánja, ha nem is valósul meg – sa magyar középosztályt vádolja avval, hogy osztálypolitikája gátolta az egybeolvadást. Aecusanti incumbit próba. Bizonyítsa be a szociáldemokrácia, hogy képes szervezetében a tagokat egybeolvasztani, forraszsza össze a maga politikájában a nép min-

den rétegeit s akkor a maga útjából két igen nagy akadályt elhárított.

A demokrácia titkos ellenségei nem védekezhetnek többé azzal, hogy őket a nemzeti érdek vezeti s nem akadályozhatják az általános szavazati jogot; az ezen alapon jogokban részesülendők pedig szociális politikát fognak csinálni, nem faji politikát

A nemzetiségek faji különválása a demokráciának ép oly hátrányos, mint a nemzeti eszmének s e faji öntudat elenyésztetése mindkét irányzat híveinek közös érdeke. Ez az *előleges munka*, melyet a magyar szociáldemokráciának teljesítenie kell, produktív munkával érvényesülvén az a párt, mely a produktív osztály képviselőjének hirdeti magát.

Ha pedig önként nem vállalkozik e szerepre, rá kell azt kényszeríteni. Az általános szavazati jog megtagadása hozzá fog ehhez járulni s azok, kik ismerik az erőviszonyokat, be fogják magukban ismerni, hogy e megtagadás – mint alkalmas agitációs anyag – többet használ nekik, mint e jog megadása, mely a nemzetiségek nagyobb aktivitását eredményezvén, alkalmas arra, hogy megnövelje s erjedésbe hozza a nemzetiségek ma még csöndes tömegeit s létrehozza a faji szempontok oly dominálását, mely a haladás, a reform s a demokrácia érdekeire nézve a leg-hátrányosabb.

A közjogi harcok megszűnését óhajtva, vigyázzanak, nehogy a fajok harcát idézzék elé, mert egyik ép oly hátrányos, mint a másik a józan reformpolitika szempontjaiból.

II.

A magyar nemzet érdeke az, hogy az általános szavazatjog ne nyerjen megvalósulást. A magyar demokrácia érdeke ugyanaz.

A nép alsó rétegeiben – csak próbálják föl szabadítani – sok minden egyebet fogunk találni, nem csupán demokráciát. Fogunk találni klerikalizmust, antiszemitizmust és nemzetiségi törekvéseket. Ezen irányok mindegyike reakciós. Ma ezek a népelemek csupán latens, öntudatlan erők; egy demokratikus reform öntudatra, életre fogja őket ébreszteni. Eddig érdekük volt a passzivitás; a demokratikus reform lehetővé teszi nekik az aktivitást. Eddig nem volt érdemes agitátornak lenni, hiányoztak a kellő számú csapatok; a demokrata reformok egész tömegeket bocsátana nekik rendelkezés alá. Saját ellenségeinek növelné erejét s számlálva a szavazatokat, melyeket a tömegből nyerhetne, elfelejti megszámlálni azokat, melyeket ellenségei nyernek.

Nem a nemzeti állam híveinek meggyőződése az csupán, hogy a nemzetiségek elégedetlen ele-

meinek iránya reakciós; nemcsak a nemzeti, hanem a szociáldemokratikus iránynyal szemben is a reakció természetes szövetségeseinek ismerte föl 1849-ben őket maga Engels is, a kommunizmus apostola:

«Ne ejtsük magunkat illúziókba. Minden pánszlávnak előbbrevaló a nemzetiség, azaz a fantasztikus általános szláv nemzetiség, mint a forradalom». «Az úgynevezett demokraták az ausztriai szlávok között vagy gazemberek, vagy ábrándozók és az ábrándozókat, akik a külföldi eszmék számára népüknél talajra nem találnak, állandóan orruknál fogva vezetik a gazemberek». (A demokratikus pánszlávizmus.)

«Ami most különösen a pánszlávizmust illeti, eltekintve a néhány demokrata pánszláv jóhiszemű öncsalásától, a valóságban nincs más célja, mint hogy a szétagolt, történetileg, irodalmilag, politikailag, kereskedelmileg és iparilag a németektől és magyaroktól függő ausztriai szlávoknak, egyrészt Oroszországban, másrészt a szláv többség által lakott és Oroszországtól függő ausztriai öszmonarchiában, támpontot teremtsen. Kifejtettük, hogy az ilyen, a történelem által évszázadokon át saját akaratuk ellen konzervált nemzetecskéknek *sziükségképpen ellenforradalmároknak kell lenniök* és hogy az 1848-iki forradalomban elfoglalt egész álláspontjuk valóban ellenforradalmi álláspont volt.»

A nemzetiségi izgatás lényege valóban reakciós. Oly szempontokat vinne a közéletbe, amelyek a demokrácia óhajtaival homlokegyenest ellenkeznek.

A szociáldemokrácia hibáztatja a magyarságban a nemzeti szempontok kizárólagosságát és küzd ellene. A nemzetiségi izgatás egész lényege a faji szempontok kidomborításában áll s visszahatásképpen – legyenek erről meggyőződve – a magyarságnál is ugyanezt eredményezi. Erdeke ez a demokráciának?

A magyar közélet hibájául azt hozták föl eddig a demokrácia hívei, hogy az egyes születtési előnye alapján érvényesült s nem érdeme szerint. Előbbre leszünk-e, ha jövőre az osztályszempont helyett a faji szempont kerül? Előbbre jutnak-e, ha a kinevezett tisztviselőknél a kormányoknak – érdemre való tekintet nélkül – mindig a nemzetiségek közötti arányra kell tekintenie s ha a választott tisztviselő kizárólag nemzetisége miatt választatik meg, vagy bukik el némely helyen?

A demokrácia hívei hibáztatják a magyarságnál a felekezeti szempontok erejét, de reformjukkal nemcsak a magyar klerikalizmusnak adnának segédcsapatokat, hanem oly nemzetiségi törekvéseknek, melyek a maguk egyházával elválatlanul összeforrtak s a papi befolyás feltétlen eszközei. A nemzetiségi paraszt papjának fana-

tikus követője s minden szabedelvű irányzat természetes ellensége. És ha a demokrácia hívei egyszer majd ki akarják venni az iskolát az egyházak kezeiből, ha bárminő konfliktus támad emiatt, legyenek elkészülve arra, hogy a nemzetiségek nagy része tömör sorokban – egységesen – vonul fel ellenük.

A demokrácia hívei is hibáztatták a múltban a közjogi kérdések kizárólagos uralmát s az alkotó reformpolitika iránti érdeklődés hiányát. Ma ez a harc megszűnt s reménnyel nézhetünk a reformok új korszaka elé. A demokrácia hívei azonban ép most a *fajok harcába* akarnak belesodorni s ismét megakadályozná a reformpártalakulást. Azt mondják, a nép be fogja látni, hogy nem a nemzetiségi agitáció, hanem a szociáldemokrácia az ő érdeke. Ne áltassák magukat. Higyjék el saját vezérüknek Engelsnek, hogy a pánszláv soha sem lehet demokrata s hogy az ő nemzetiségi érdeke mindig az ő egyedüli vezérlője lesz. Nem az a kérdés itt, hogy mi a nép valódi érdeke, hanem az, hogy mit tart ő maga annak; mert a tények szempontjából, a nép állásfoglalása szempontjából, ez a lényeges. Lehet, hogy a szocializmus állana érdekében, de ő nem ezt hiszi; hanem azt, hogy az agitátorokat kell követnie. Hiszen a magyar középosztálynak is bizonyára nem az volt az érdeke, hogy közjogi harcokkal töltse idejét s rohamos pusz-

tulása ellen semmit se tegyen; s mégis, három évtized alatt micsoda reformokat kívánt saját érdekében s micsoda rendszabályokkal védte meg pusztuló erejét? Egy osztály soha sem azt teszi a mi *érdeke*, hanem azt amit *érdekében állónak képzeli* – s ez a kettő nem mindig azonos. Ha pedig még a középosztályban is oly erősek voltak a közjogi törekvések, hogy azok évtizedeken át háttérbe szorítottak minden reformérdeket; ha maga a középosztály sem tudta faji ideáljait saját regenerációja kedvéért háttérbe szorítani; minő alapon, a realitásunk micsoda látszatával lehet arra számítani, hogy a régi belátóbb lesz, ábrándos vágyaktól mentebb, mint hajdani urai? A magyar középosztály kulturális elmaradottságáról utóbbi időkben igen sok keserű szó esett. Igazságosak e vádak s a keserűség is talán indokolt.

De ne feledjék el, hogy ennek az elmaradottságnak is vannak okai s a tények ama szűkségképenisége, melyre Marx oly tárgyilagos-sággal mutatott rá, itt is ép úgy igazság mint egyebütt. És ha egy ország középosztálya ezen okok folytán Európa nyugati nemzeteivel kultúra tekintetében nem versenyezhet: a történelmi fejlődés elvének minő teljes megtagadásával állíthatjuk azt, hogy *ugyanazon* ország alsóbb osztályai kik *ugyanazon* történelmi fejlődés produktumai mint a középosztály s *ugyanazon* közgazdasági

és kulturális nehézségekkel kell – csakhogy még sokkal nagyobb mértékben – küzdeniök; hogyan hihetjük, hogy a nép ezen alsóbb osztályai nem érezték mindezen gátló akadályokat s valami misztikus – sa történelmi materializmus elveit valótlanságnak bélyegző – módon, jobban legyőzték, mint azon osztály, mely társadalmi helyzeténél fogva e nehézségek egy részétől természetesen megkíméltetett? Ha ez emberek világnézlete – mint Marx tanítja – a gazdasági viszonyok produktuma: minő csodálatos varázserője van a magyar közgazdasági életnek, hogy az a nép alsó osztályainak gondolkozását, értelmiségét, a középosztályé fölé képes emelni? Ha ez így volna, irigylendő sorsa lenne a népnek s nem kellene sorsán segíteni.

A magyar középosztály bár gyöngült és satnyult s nincs már meg benne a régi nagy idők ereje; hatalom ma is, intelligensebb a nép-nél s a nemzetiségek fölött uralomra jogosult Relative még mindig arravalóbb.

A magyar szupremacia a kiválóság uralmát jelenti s így a demokratikus elvnek megfelelő. A kiválóbb faj uralma igazságos lenne még akkor is, ha a kevésbé arravalók elnyomásában állana, így nyilatkozik Engels is («A demokratikus pánszlávizmus»), midőn a pánszlávok testvéresülési ábrándjait megtámadva eképp szól: «Csak egy szót az általános néptestvéresülésről és a

határok megvonásáról, melyeket a nemzeti tulajdonságok alapján a népek szuverén akarata megjelöl. Az Egyesült-Államok és Mexikó két köztársaság; a nép mind a kettőben szuverén.

Hogyan van az, hogy e két köztársaság között, melyeknek az erkölcsi elmélet szerint egymással testvéresülve és szövetségben kellene lenni, Texas miatt háború tört ki s az amerikai nép «szuverén akarata», támaszkodva az amerikai önkéntesek hősiességére, a természet által vont határokat »földrajzi, kereskedelmi és harcászati szükségességből» néhány száz mértfölddel délre odébbtolta? És Bakunin szemrehányást fog-e tenni az amerikaiaknak a «hódító háborúért», mely az «emberiességre és igazságra» támaszkodó elméletet erősen oldalba böki ugyan, de azért mégis egyedül a civilizáció érdekében történt? Vagy szerencsétlenség az, hogy a szép Kaliforniát a mexikóiaktól, kik *úgy* sem tudtak vele mit csinálni, elragadták? Hogy az energikus yankeek az ottani aranybányák gyors kiaknázásánál a forgalmi eszközöket gyarapítják, néhány év alatt a Csöndestenger legkiválóbb partjait sűrűn benépesítik, kiterjedt kereskedelmet központosítanak, nagy városokat alapítanak, gőzhajó összeköttetéseket teremtenek, New-Yorktól San Franciskóig vasutat építenek és a világkereskedelemnek harmadik történelmi irányát megszabják? Néhány spanyol kaliforniai és texasi *függetlensége* szenvedhetett

emiatt, az igazság és más morális alapelvek is sérelmet szenvedhettek; *azonban mit jelent ez ilyen világtörténelmi tényekkel szemben?*»

Továbbá:

«És végre, miféle bűn az, miféle átkos politika, hogy a németek és magyarok olyan időben, mikor a nagy monarchiák Európában általában «történelmi szükségességgé» lettek, ezeket a kicsi, elnyomorodott, tehetetlen nemzetecskéket mind egy nagy birodalommá tömörítették s ez által képesítették, hogy részt vegyenek a történelmi fejlődésben, melytől magukra hagyva, teljesen idegenek maradtak volna! Természetesen ilyen munkát nem lehet végrehajtani a nélkül, hogy némely gyöngébb nemzetvirágocska erőszakkal el ne tiportassék. Azonban erőszak és vas kíméletlenség nélkül semmit sem lehet végrehajtani a történelemben és ha Nagy Sándor, Caesar és Napoleon azzal az érzékenységgel bírtak volna, melyhez most a pánszlávizmus tönkrement ügyfelei érdekében appellál, mi lett volna a történelemből! A perzsák, kelták és keresztény germánok nem érnek-e annyit, mint a csehek, oguliták, szerezsánok?»

Helyesnek tartja tehát a kiválóbb faj uralmát, sőt az elnyomatást is megengedi, feltétele csupán az, hogy az uralkodó faj valóban kiváló is legyen. Nem abszolúte, hanem relative kiválóbb gazdaságilag, politikailag és kulturailag.

Hogy a magyar fajt a kiválóbság ezen jogai megilletik-e, arra nézve következőleg nyilatkozik: «ha a «nyolc millió szláv» nyolc évszázadon át kénytelen volt tűrni, hogy a négy millió magyar a jármot nyakára rátegye, ez már magában is eléggé bizonyítja, kik voltak életképesebbek, erélyesebbek: a sok szláv-e, vagy a kevés magyar?»

A magyar uralom *ténye* – íme – a magyar supremacia *jogosságát* bizonyítja Engels szerint s a míg tehát meg van az uralom ezen ténye, addig jogos is. Valóban, egy faj uralma mindig az életképesség jele s reméljük is, hogy a magyar nemzet ezen erélyének és életképességének – a bekövetkezendő választójogi küzdelemben is – félremagyarázhatlan jeleit fogja adni s így *ezzel* Engels követői előtt is igazolni fogja szupremációjának igazságos voltát s az uralomra való jogcímét.

Az erő mint kiválóság; az uralom ténye, mint az uralom jogcíme: valóban tipikus materialista okoskodás. A nemzeti eszme ideolog hívei hozzáteendőnek vélik, hogy a magyar nemzetnek, ha tovább is felsőbbséget akar gyakorolni, nemcsak *erősebbnek*, hanem *kiválóbbnak* is keli maradnia.

De konstatálnunk kell, hogy a magyar szupremácia a szocializmus kiváló képviselője által is jogosnak ismertetett el.

Lassalle a nemzetiségekkel szemben a magyar faj kulturális felsőbbségéről «Der italienische Krieg» című munkájában beszél.

Ausztriáról szólva ekép nyilatkozik:

«Három nagy kultúr nemzetet, németeket, olaszokat, magyarokat foglalva magában, 1848 és 1849-ben azokat csak népe vad és barbár elemeinek felbujtásával, csak oly nemzetecskeknek (Natiönchen), mint a ruthének és szerbek, hizelgő felemelésével (Emporschmeicheln), csak a *barbár-szláv* elemek segélyével volt képes leigázni.»

A magyarság kulturális felsőbbségének világos elismerése ez a nyilatkozat.

A demokrácia a kiválóbb érvényesülését követeli. Mi is csak azt követeljük, hogy ezen ország osztályai és fajai között az érvényesüljön, a melyik legintelligensebb: a magyar középosztály. Nem az *egyének*, hanem az *osztályok* és *fajok* szempontjából kell a kérdést nézni, mert az egyének elenyésznek idővel, de az osztályok és fajok hosszú életűek. Ha a magyar szupremácia érdeke meg is sértené néha azt az elvet, hogy az egyének közül az érvényesüljön, a melyik kiválóbb; a fajok között a kiválóbbnak uralmát teremti meg. Egy demokratikus reform azonban nemcsak a kiválóbb faj uralmát döntené meg, hanem az egyének érvényesülésénél is a nemzetiségi szempontokat tenné irányadóvá a kiválóság mérlegelése helyett.

Ezért szükséges, demokrata szempontból is, a magyar szupremácia. Ha azt megtámadják,

faji szempontokat engednek a közéletbe s a nacionalizmus túlzásait a magyarságban is felébresztik. Ha érintetlenül hagyják, annak alapján egy egészséges – faji szempontoktól ment – reform-pártalakulás remélhető s az ő mérsékelt követeléseiket nem lehet majd a megsértett osztályérdekeknek a nemzeti érzés erejének súlyával elhallgattatni. A nemzeti érzés Magyarországon még ma is erő, melylyel számolni kell s nem árthat jobban valamely párt a maga érdekeinek, mintha a maga törekvéseit oly irányba engedi sodortatni, melyek a nemzeti érdekekkel ellentétesek. Ellenségeit szolgálja vele; nemcsak a maga ellenségeit, hanem azokéit is, kik a mérsékelt szociális reformok hívei, de azoknak útját sem túlzó törekvésekben, sem a magyar szupremáciának megrontásában nem keresik.

Marx azt tanítja, hogy a munkásosztály érvényesülésének a gazdasági élet fejlődésének bizonyos fokán *szükségképpen* be kell következnie. Tehát a gazdasági fejlődés az, a mire a fősúlyt helyezi. Fejletlen gazdasági élet lehetetlenné teszi politikai érvényesülésüket s politikai jogaik értékét devalválja; fejlett gazdasági élet politikai és gazdasági felszabadulásukat eredményezi.

Szükség éppen tehát a munkásosztály érvényesülése, de csak ott és csak akkor, mikor a gazdasági fejlődés elérte azt a stádiumot, melyben a proletariátus nagy, önálló osztálylyá lesz,

mely szolidárisnak s a többi osztálylyal ellentétben állónak érzi magát. Magyarország ipari élete bizonyára oly messze áll Európa nyugati államaiétól, hogy nálunk ez az időpont jóval később következik be, mint másutt s – mint látjuk – még másutt sem jött el ennek ideje. Mert hiszen ha eljött volna, – ez a szükségszerűség elvének következménye – akkor ezen érvényesülés tényének is be kellett volna következnie.

A történelmi materializmus tanainak konzekvenciája a nyugati államokban radikális; mert egy óriási átalakulás mielőbbi bekövetkezését hirdeti. Magyarországon konzervatív; mert belőle ezen átalakulás *messzefekvő* volta következik. Ugyanazon okoskodás, mely – gazdasági okokra vezetvén vissza minden politikai változást – helyesnek deklarálja a radikalizmust nyugaton, a hol meg van a gazdasági alap; elítéli a radikalizmust nálunk, hol a gazdasági élet fejlődése elmaradott.

Éppen az az okoskodás, mely azt bizonygatja a nyugat konzervatívjeinek, hogy a politikai fejlődés menete akaratunktól független – mert hiszen alapja a gazdasági élet – s így *fel nem tartóztatható*; bizonyítja a magyar radikálisokkal szemben is, hogy a politikai fejlődés menete akaratunktól független s *meg nem gyorsítható*.

Ennek ignorálása tagadása magának a történelmi materializmus egész világnézletének is s

aki az ezen elvekkel ellentéteket is még mindig történelmi materializmusnak nevezi, «a római praetor munkájára emlékeztet, ki új jogot adott, a régi jog örök és változatlan voltának fictiója mellett». De ez már nem történelmi materializmus.

Aki azt hiszi, hogy az általános szavazati jog erősebb lesz, mint a gazdasági erőviszonyok: az nem *materialista*, mert a gazdasági erők fölé helyezi az intézményeket.

Aki azt hiszi, hogy a szociáldemokrácia feladata ma Magyarországon ugyanaz, ami a nyugat államaiban: az nem hisz *a történelmi felfogásban*, mert azonosnak vesz oly állapotokat, melyek a történelmi fejlődés különböző stádiumai.

A történelmi materializmus némely újabb híve Marxtól több tekintetben eltér. Nagyobb jelentőséget tulajdonít az ideolog tényezőknek s a materialis szempontok kizárólagosságát tagadja.

Valóban sem a vallási, sem a faji ellentéteket a gazdasági termelés módjából magyarázni nem lehet.

E tényezők nem gazdasági okok okozatai s így nem is gazdasági változások folytán változók.

Legyen bár Marx eredeti álláspontján valaki, avagy az újabb irányzat híve, speciális viszonyaink egyforma következtetésekre kell, hogy indítsák.

Vagy helyes az a felfogás, hogy a politikai intézmények csupán a gazdasági fejlődés ered-

menyei; és akkor be kell látnia, hogy Magyarországon a szocializmus ellensége: az ország gazdasági helyzete, ipari fejlődésünk elmaradottsága. Vagy pedig az a nézet helyes, hogy nemcsak a gazdasági tényezőkön alapul a politika; és akkor be kell látnia, hogy Magyarországon a szocializmusnak s a nép solidaris egységének igen erős ellenségei: a vallási és faji érzelmek s azoknak összes agitátorai.

Nem személyek, nem intézmények állanak a szociáldemokrácia útjában, hanem a viszonyok. Nem a személyek, nem az intézmények változásától várhatják a helyzet javulását, hanem attól, ha megváltoztatni próbálják e viszonyokat.

Mi tehát a magyar szociáldemokrácia mai feladata?

Igyekeznie kell Magyarországon gazdasági életének fejlődését minél jobban előmozdítani, hogy így mielőbb bekövetkezhessek a gazdasági fejlődésben az a stádium, midőn (tanai értelmében) az ő érvényesülése meg nem akadályozható.

Ha a radikalizmusnak a gazdasági fejlődéstől eo ipso saját erejének gyarapodását kell várnia; akkor legelső érdeke e gazdasági fejlődés előmozdítása. Akkor legelső érdeke az, hogy egy békés reformakció a fajok harca által lehetetlenné ne váljék.

Törekednie kell továbbá arra, hogy a nép minden osztálya egységesnek, szolidárisnak érezze magát. Legelső érdeke tehát az, hogy megaka-

dályozza a – szétválasztó erejű – nemzetiségi törekvések, a faji és vallási érzések lángralobbantását és azt, ami azt föltétlenül előidézi: az általános szavazati jogot.

A faji és vallási motívumoknak a közéletből való kiküszöbölésében s Magyarország gazdasági életének fejlesztésében, a magyar szupremácia megteremtésében az ország más pártjainak törekvéseivel is találkoznia kell s a közös akcióra tág teret talál.

Amíg ez az alap meg nincs teremtve, minden demokratikus reform csak faji, vallási, reakciós törekvéseknek nyújt teret. Ha ez a közös cél egykor eléretnék: akkor volna itt külön céljaik követésének, akkor volna itt a politikai harcnak ideje.

III.

ERDÉLYI POLITIKA.

I.

Századokon át küzdött Erdély két európai hatalommal szemben s politikusainak reális, túlzásoktól ment magatartása épségben hozta át e viharos századokon. Egyformán óvakodva a ketős ellenségtől; egymás ellen próbálva őket ki játszani, soha egyszerre mindkettőt meg nem támadni; védekezve az egyik ellen, soha el nem felejtí a másik veszedelmet: ím ebben állott hosszú időkön át Erdély politikája s ama küzdelmek történetében, melyekben az államférfíúi böiceség a nyers erőn diadalmaskodott, Erdélyország államférfiainak mindig helye lesz.

Az unió összekapcsolta Erdélyt Magyarországgal s habár voltak aggódó politikusok, kik abban veszedelmet láttak, az ország maga az uniót lelkesedéssel fogadta s egyhangúlag szavazta meg. Az erdélyi kis számú magyarság az anyaországtól támaszt remélt s az ellenséges indulatú nemzetiségekkel szemben erőt.

Ma, midőn a választói jog reformja előtt állunk, el fog dőlni, mennyiben volt jogosult a remény.

A választási jog reformja az erdélyi részeken különös figyelmet érdemel. Ennek az országrésznek speciális viszonyai igen gyakran hagyatnak figyelmen kívül, pedig Erdély a nemzeti állani legexponáltabb pontja s a magyarság gazdasági és kulturális ereje éppen itt igen csekély. A választói jog kiterjesztése itt fog leg-radikálisabban hatni s a többes szavazati rendszerrel is alig korrigálható. Nemcsak Erdély képviseletét féltjük e reformtól, hanem *Erdély békéje* is. Mert ahol nemzetiségi agitátor lesz egyszer képviselő – nem hangoztathatjuk eléggé gyakran e tényt – ott a fajok közötti béke oda van. Midőn tehát a választói jog reformjához fog a törvényhozás, méltányolnia kell Erdély különleges viszonyait s – történelmi alkotmányunk eddigi szervezetének megfelelően – Erdély számára külön, nagyobb cenzust kell megállapítania. Mert Erdély nem csak gyöngé és nemcsak exponált pont nemzetiségileg – s «minden lánc csak oly erős, mint leggyöngébb lánc-szeme» – hanem a gazdasági és kulturális fejlődés mai iránya mellett, mind gyöngébbé is kell válnia. A jelen cikk főadata éppen az, hogy – más vonatkozásokban már ismertetett tények felsorolásával – gazdasági és kulturális gyöngülésnek erre a processzusára rámutasson s ezzel egy újabb – igen súlyos – okot hozzon föl amellet, hogy legalább a magyar törvényhozás ne gyöngítse

meg a magyarságot ott, ahol a gazdasági és kulturális fejlődés menete már amúgy is fokozatosan ássa alá erejét.

Az uralkodó faj felsőbbségének jogosultságát uralomra termettsége adja meg, de eszköze mindig a gazdasági és kulturális felsőbbség. Minél kizárólagosabban övéi a gazdasági és kulturális erők: politikai túlsúlyban is annál hatalmasabb. Még csak nem régen a magyar fajé volt Erdélyben – a csekély számú szászokét kivéve – majd minden gazdasági erő és intelligencia.

Ez a kizárólagosság nem sokáig tarthatott s a nagyszámú oláhság gazdasági fejlődésének és művelődésének szükségkép meg kellett kezdődnie. Már ennek a természetes fejlődésnek is meg kellett volna hatását éreztetnie, mert megszüntette volna az *abszolút* fölsőséget, melylyel a magyarság rendelkezett. De hozzájárult a magyar középbirtokos osztály állandó szegényedése s a törvényhozás számos intézkedése is. Ma ez a baj rejtve van, mert *latens* az az ellenséges erő, mely ellenünk szervezkedett. A szavazati jog kiterjesztése megmutatná annak az erőnek egész nagyságát s akcióba hozná ellenünk azok egész tömegét. A magyar törvényhozás főadata azonban nem az, hogy *maga adja meg* ehhez az *iniciatívát* és az eszközöket, hanem az, hogy igyekezzék e bajokon lehetőleg segíteni; amely

részben pedig nem áll módunkban segíteni, vegye legalább – a választói jog reformjánál – tekintetbe mint olyan tényeket, melyekkel számolni kell.

Számolni kell azzal, hogy a gazdasági és kulturális fejlődés mai iránya folytán Erdélyben – a nélkül, hogy még a törvényhozás is segítsene – a magyarság politikai befolyásának aránya *magától* csökken; abban az arányban, a mint az oláhságnak mind több és több *birtoka, tőkepénze és intelligenciája* lesz. Pedig mindhárom gyarapodóban van.

A magyar középosztály pusztul, s amúgy is kicsiny birtokán a kivándorlás akarta munkáshiány és béremelkedés a gazdálkodást mind nehezebbé s a birtok eladását mind kívánatosabbá teszi. Visszajön a kivándorolt paraszt Amerikából s parcellázott birtokért hallatlanul nagy árt ígér. Természetes tehát, ha a gazda eladja birtokát s a magyar kézben levő föld így gyakran nemzetiségi kézbe kerül. Ez a processzus egyre folyik.

De a birtokon kívül a tőkepénzben rejlik a gazdasági erő s aki figyelemmel kísérte az oláh pénzügyek rohamos fejlődését a két utóbbi évtized alatt, az tudja, hogy a magyar gazdasági felsőbbtség itt is mit veszített. Ez a processzus egyre folyik.

Harmadik erőssége az oláhságnak az egyre gyarapodó intelligencia. Teremtik ezt a nemzeti-

ségi bankok és a magyar törvényhozás. Mert a nemzetiségi iskola nemzetiségi intelligenciát nevel s a görög keleti és görög katolikus papoknak adott kongrua pénzeli ennek az intelligenciának egyes rétegeit. Tetézi ez a bajt bizonyára, de kisebb mértékben meg lenne amúgy is az. Természetes, hogy egy faj, mely számbelileg (Erdélyben) túlsúlyban van s gazdaságilag erősödik, végre képessé lesz intelligens középosztályt teremteni s azt egyre növelni. Természetes ez s épp ezért – mert nem lehet megakadályozni – oly tény, melylyel számolni kell.

A gazdasági és kulturális fejlődés iránya tehát ma az, hogy az oláhság fokozatosan birtokos, tőkepénzes és intelligens osztályt teremt. Megszűnt tehát az az állapot, hogy a vagyon és az intelligencia kizárólag magyar legyen. Ehhez járul a szocializmus, mely az egész országban igyekszik a nép magyar rétegeit is tőlünk elidegeníteni, de sehol sem lesz – mihelyt erősebb akcióba lépünk – veszedelmesebb, mint Erdélyben, hol a magyar birtokos az oláh paraszt fajgyűlölete és a magyar paraszt osztálygyűlölete közt alig fog megállhatni. Már is keresi a szocializmus a nemzetiségekkel az érintkezést s sikerüljön vagy ne, annyi bizonyos, hogy a szocializmus a magyar parasztot elidegeníti tőlünk, az oláh parasztot pedig még jobban ellenünk tüzeli. Éket ver a magyarság közé,

de ellenségeink között a szolidaritást nem bontja meg, mert a mi birtok oláh kézen van, az parasztagdák kezébe jutott – s így a szocializmus az oláh birtokot nem veszélyezteti, – a bankok és az intelligencia pedig vezetni fogják a szociális izgatást, melyben nekik nincs mit veszíteni, de amelyben a magyar parasztság egy részét – a szegény ember egyforma sorsának hangoztatásával – szocialista jelszavakkal igenis megnyerhetik.

A szocializmus nemzetközi jellegének veszélyességét rendszeresen csupán közjogi szempontból szokás tekinteni. Épp oly fontos s az ország belső békéje szempontjából még veszélyesebb benne az, hogy a fajok közötti ellentétet a magyarság alsó osztályaiban megszünteti s a népet fajkülönbség nélkül igyekszik az osztálygyűlöletben ellenünk egyesíteni. Mert hiszen a nemzetköziség értelme az, hogy az alsó osztályoknak fajkülönbség nélkül mindenütt azonos érdeke van. A nemzetiségi agitátornak – indirekt úton s közvetítők segélyével – úgy nyílik alkalom a nép magyar osztályaival együtt működni s az osztálygyűlölet így fokozza a magyar birtokosság ellen a fajgyűlöletet.

Az osztálygyűlölet és a fajgyűlölet így segíti majd egymást ellenünk s egy abszolút kormányban mindkettő még újabb segítségre lelhet.

Régebben mienk volt a birtok, a pénz és az intelligencia s a magyar nép nagy tömege. Ma

Erdélyben már van oláh birtok, oláh pénz és oláh intelligencia, a nép nem a miénk és jöhet idő, midőn a magyar is ellenségünké lesz. Ez a mérleg ma s annak valóságát letagadni semmiképp nem lehet.

Ha pedig egyszer az oláhság azt látja, hogy – az általános szavazatjog behozásával – körülötte egyszerre minden megváltozott; hogy oláh képviselőket választhat, kik szabadon izgatnak s kiknek az izgatás létérdekük; hogy oláh tisztviselőket választhat, kik pártolják a nemzetiségi izgatók üzelmeit: bizonyára nem azt fogja mondani, hogy íme a magyarság igazságos, viselkedjünk szeretettel iránta tehát; hatalmasan megnövekedett faji önérzettel tőlünk nyert egész erejének tudatára fog ébredni s mind többet és többet követel. Ez minden faji aspiráció természeté s a történelem nem tud ellenkező példát mutatni föl.

Mert ha egyszer látja a tömeg, hogy lehet sikert elérni, csupán akarnia kell: az agitátor hátlás talajra talál. Nekünk azonban nem érdekünk, hogy mi magunk a tények erejével erősítsük bennük a hitet s mi magunk bizonyítsuk, hogy a faji érvényesülésük, nem ábránd és légvár csupán, hanem elérhető realitás. És nem érdekünk, hogy ennek elérésére megadjuk az eszközt nekik s egy országrész békéjét földúlva, az ottani magyarságot fölládozzuk politikailag s – néhol oláh

közigazgatásra bízva őket – személy- és vagyonszolgáltatásokat a szociális és faji izgatásban ott hagyjuk védtelenül.

Ha ez megtörténik, Erdély az unióban megcsalkozott. Segítséget remélt s romlását találta meg.

De megcsalódtunk mi is, a magyar szupremácia erkölcsi jogosultságának hívei, kiknek egész politikai rendszerünk a magyar fajnak a többiek fölött való politikai érettségén s a politikai s erkölcsi felsőbbségén alapult. Mert, amely faj önmaga ássa alá létföltételeit s ellenségeinek diadalát önmaga segíti elő, annak a nemzetnek nincs létjoga. Ha a magyar fajban nincs politikai érzék, hogy meglássa az őt fenyegető veszedelmet; ha a magyar fajban nincs elég erkölcsi erő, hogy azzal szembe tudjon szállani: akkor a mi egész politikai hitvallásunk egy nagy tévedés s a magyar szupremáciának semmi erkölcsi alapja nincs.

II.

Valahányszor mi, erdélyiek, országrészünk speciális viszonyaira utalunk s figyelembevételöket követeljük, mindig fölmerül a partikularizmus vádja ellenünk. Ez a vád ilyen vonatkozásban a partikularizmus fogalmának teljes félreértésén alapul.

Partikularizmus minden olyan irány, mely kizárólag egy országrész érdekeit tartja szem előtt s ennek a résznek az országgal *ellentétes* érdekeit is meg akarja valósítani.

Amit azonban mi erdélyi szempontból is követelünk, országos szempontból is követeljük, mert Erdély ez érdekei az országnak is érdekei. Ha a magyar középosztály védelmét, ha a magyar szupremácia föntartását követeljük: ez nemcsak Erdélynek érdeke. Ha azt mondjuk, hogy a választói jog korlátlan kiterjesztése Erdélynek pusztulás: ez a veszedelem nemcsak Erdélynek veszedelme lesz. Hiszen, ha egy hadsereg utócsapata elvész, az nemcsak e csapatnak veszteség; ha a test egy szerve megbénul, érzi az egész szervezet; ha egy vár elvész, csökkenti az egész haderőt; ha egy családtag elpusztul, az az egész család gyásza. Országos érdek, nemzeti érdek Erdély föntartása s ha erdélyi politikáról beszélünk, ez nem partikularizmus. Jelentősége, hogy Erdély az a hely, ahol a nemzeti érdeket legérzékenyebb veszedelem fenyegeti s hogy apellálunk azokra, kiket a veszedelem legközvetlenebbül fenyeget. Mikor egy kérdésben az erdélyiekre hivatkozunk, nem egy országrész partikuláris érdekeit akarjuk az országos érdekekkel szembeállítani, hanem épp ellenkezőleg országos érdekből figyelmeztetjük egy országrész lakóit olyan veszedelemre, mely a nemzeti érdek-

ket az ő területükön fenyegeti. Figyelmeztetjük pedig azért, és azért őket különösen, hogyha már az ország más részén nem látják a veszedelmet, lássák át s küzdjenek ellene legalább azok, akik közvetlen tapasztalatból ismerhetik a helyzet komoly veszedelmességét s kiket legsúlyosabban fognak érinteni a következmények. Nem a *rész* érdekében akarjuk kihasználni az *egészet*, hanem az egész ország érdekében szólítjuk föl az erdélyi részt. Mindenki láthatja, hogy ez nem partikularizmus, hanem nemzeti politika.

Lenne ez az országrész bármily csekély, bármily jelentéktelen, a magyar szupremácia megvédése nemzeti érdek lenne akkor is. De ez az országrész nemcsak jelentékeny, hanem nemzeti-ségi viszonyainál fogva az ország más, igen fontos részeivel hasonló természetű. Nemcsak Erdélynek van nemzetiségi kérdése, hanem a Felvidéknek is és Magyarország déli vármegyéinek is; nemcsak Erdélyben pusztul a középosztály s vele szupremáciánk egyik támasza, hanem a Felvidéken is. Az ország felét érintik mindazok a kérdések, melyek erdélyi érdekek s az egész ország kára, ha az országnak ez a fele megkárosul.

Az ország másik felének helyzete kedvezőbb. Békés nemzetiségek között, vagy tiszta fajmagyar nyelvterületen boldog illúzióknak engedhetik át egyesek magukat, eltelve a humanizmus, a sza-

badelvűség s a szent demokrácia csillogó eszméitől. De hallják meg a rideg realitás szavát, ha az olyanoktól jön, kik látják az ország másik felének szomorú viszonyait s ne beszéljenek partikularizmusról ott, ahol a nemzeti érdekről kellene szólni. Én a vádat visszafordítom s nyíltan kimondom, – amit az országban sokan érezünk, – hogy a nemzetiségi kérdés elhanyagolása, veszedelmének figyelmen kívül hagyása az igazi partikularizmus, mely ellen küzdeni kell. Partikularizmusa ama boldogabb országrészeknek, melyeknek nemzetiségekkel nincs bajuk s melyek helyi szempontjaik szerint szeretnék átalakítani az ország más – nemzetiségi kérdéssel megvert – részeit. A korlátlan demokrácia ezeknek a vidékeknek partikuláris szempontból érthető óhaja, mert hiszen nálunk nincs veszedelem, de kétségtelenül partikularizmus, mely nemzeti érdekebe ütközik. Fölhozzák ellenünk azt is, hogy a radikalizmus ellen küzdve, osztálypolitikai szempontok vezetnek bennünket. Csodálatos egy okoskodás. Hiszen ha egy oly osztály érdekei mellett szóalnánk föl, melynek érdekei a nemzetével ellenkezők: jogosult lenne e vád s nem lenne ellene védekezés. De midőn világos és nyilvánvaló, hogy annak az osztálynak érdeke ma és ebben a kérdésben érdeke a nemzeti eszmének is: osztálypolitikáról joggal szólni nem lehet. Főlemlítik ennek az osztálynak számos gyöngeségét,

hibáit és mulasztásait. Az a kép, amelyet rajzolnak, valóban találó. Csak egy igen nagy hibája van. Nem elég sötét.

És ha most kérdik, miért kell ezt az osztályt hibái, nagy hibái ellenére mégis uralkodó osztálynak megtartani; a felelet erre igen egyszerű és rövid. *Azért, men nincs jobb*, mely helyét betölthesse.

Mai középosztályunk magyar, a nép pedig, nem az. Fele nemzetiségi, másik felében pedig mindinkább terjed a nemzetköziség. A nemzet érdeke a tények révén világosan mutatkozik.

Az a középosztály azonban önmagában sem egységes s az legnagyobb bajunk. A középosztály némely része azt hiszi, hogy a gentry háttérbe szorítja s ez az érzés demokratává teszi. Nem vizsgálom, hogy e sérelem mennyiben jogos s a közéletben mennyiben mutatkozik, (mert hiszen társadalmi része hiúság kérdése csupán s így szót sem érdemel), csak konstatalom, mint lényeges tényezőt. Azonban akár jogosult ez a sérelem, akár jogosulatlan, annyi kétségtelen, hogy csak osztályszempontból keletkezhetik.

Ha azonban ez az osztályszempont győzni fog a nemzeti szemponton: meg fogják látni, hogy érvényesítése még osztályszempontból is mennyire nem volt praktikus. Sem a tót, sem az oláh paraszt nem fogja a magyar értelmiséget támogatni s a magyar demokrata nem nyer benne erőt.

A nemzetiségi, a faji előítélet el fogja őket választani. Ez is születési előítélet s épp oly exkluzív. Ezzel az elemmel szemben, a nép nemzetiségi rétegeivel szemben épp az értelmiség föladata megvédeni a középosztály jogait s a nemzeti érdek követelményeit. A magyar gentry pusztul, fogy s a legnagyobb vád ellene, hogy nincs már ereje. És mégis ugyanazok, kik tagadják létjogosultságát, tagadják erőtlensége miatt, félnek, hogy ha a demokratikus irány meg nem erősödik, ennek a gentrynek túlsúlya megmarad. Ez ellenmondás, mely meg nem állhat. Ha csakugyan van ennyi ereje, akkor még a nemzeti érdeknek nagy szolgálatokat tehet; ha azonban nincs: túlsúlyától, kizárólagosságától félni fölösleges. De hiszen tudjuk, hogy ez a kizárólagosság enyészőfélben van s már nem tart soká. Akkor a középosztály egységes lesz s a nemzeti érdeknek hatalmas támasza.

De igen tévednek azok, akik úgy hiszik, hogy e processust radikális reformokkal siettetni lehet. Ez csak arra alkalmas, hogy a demokráciát gyűlöletessé tegye.

Radikális politika Erdély békéjét földúlja s a Felvidéket is csakhamar. És akkor egy fölzavart közélet hullámai közt szociális és nemzetiségi agitátorok prédájául dobott falvaiban, személyének és vagyonának fenyegetett biztossága közepette csak keserűség foghatja el az egész gentryt ama demokráciával szemben, mely ezt a vál-

ságot szükségtelenül földézte s mely az ország függetlenségének külső s a nemzeti egységnek belső ellenségeit egyaránt erővel ruházta föl, mikor az ország békéjét földülta. Ez a tudat, ez a keserű érzés pedig senkiből sem csinál demokratát.

A nemzeti érdek ma, elismerjük, a demokrácia híveitől lemondást kíván; miként lemondást kívánt a magyar nemességtől annak idején. És azok, kik a gentry szegénységet ma oly megvetéssel emlegetik, ne feledjék el, hogy e szegénység első okozója az a lemondás volt, amelyet a nemességtől a nemzeti érdek 1848-ban kívánt s melyet az készséggel teljesített. A jobbágság megszüntetése s az örökváltság az, ami Erdély nemességének vagyoni helyzetét megingatta. Hozzájárult utólag, igaz, a könnyelműség çs tékozlás. De kinek van rá joga, hogy ezért szemrehányást tegyen? Hol az a hatalmas, virágzó polgári osztály, mely, míg apáink tékozlottak, munkásságával vagyont szerzett? Nem látni sehoh.

Az az értelmiség, amely ma a gentry által való mellőztetésében a radikalizmus felé tekint, a magyar állam teremtménye nagy részben s attól kap kenyeret. Lehet-e és szabad-e éppen ennek az állam létérdekeivel szembeállania?

Szabad-e csupán azért szembeállani a nemzet érdekeivel, csupán azért szövetkezni a nemzeti

állam ellenségeivel, mert valaki érdekeiben sértve érzi magát s mert a nemzeti eszme lemondást kíván?

Én visszafordítom az osztálypolitika vádját: merem állítani, hogy *ez* a legönzőbb, legnemzetietlenebb osztálypolitika.

Sokan vagyunk, kik e tényeket látjuk s elhallgatni nem akarjuk. A sötét reakció lovagjainak ezért neveztetünk. Osztályelőítélettel vádolhatnak olyanok, kik osztályuk előítéletei ellen s osztályuk tudatlan elemeinek önteltsége ellen folytonos személyes harcban vannak. Partikuláris érdekek mondják azt, ami az egész osztály érdeke s osztálypolitikának azt, ami az egész nemzetnek érdeke.

E szavak a valóságot meg nem változtatják s ez elnevezések senkit vissza nem riasztanak. Szívesen vagyunk reakciósok olyan akcióval szemben, mely a magyarságra veszedelmet jelent s inkább vagyunk a sötétség lovagjai, mint csodálói ama világosságnak, melyet gondatlan gyűjtogatók okoz.

Mi is ugyanolyan polgári foglalkozással keressük kenyerünket, mint bárki más, uradalmak hátunk mögött nem állanak. Ismerjük mi is az új kor követelményeit, oly jól, mint bárki más s ha mégis szembeállunk a radikális törekvésekkel, teszszük ezt azért, mert meggyőződésünk, hogy minden országot a maga saját-

lagos viszonyai szerint kell kormányozni, nem pedig sokat ígérő frázisok szerint. Az országok speciális viszonyainak számbavétele s ezen alapuló törvényhozás: ez az az elv, melyben a modern kor haladó iránya a nemzeti iránynyal összetalálkozik. E mellett maradunk s jelszavak ettől el nem térítenek.

IV.

A TÖBBES SZAVAZATRÓL.

A többes szavazati jog rendszere sokkal helyesebb, mint a vele homlokegyenest ellenkező elvi alapon álló és ellenkező irányú általános szavazati jog rendszere. De a túlságos kiterjesztést ez sem korrigálja. Ha egy törvényhozás az általános szavazati jog demokratikus egyenlősége helyett a többes szavazat arisztokratikus és hierarchikus elvét fogadja el, kétségkívül elkerüli mindazt a veszélyt, ami a *demokrácia* részéről fenyeget. De *nemzetiségi* szempontból e rendszer meg nem szüntetheti az aggodalmakat. Kétségtelen, hogy jobb mint az általános szavazati jog; kétségtelen, hogy a magyarság ily módon jobban érvényesül, mint az általános szavazati jog alapján. A parlament szempontjából tehát a kiterjesztés hibája nagyjában korrigálva lesz. De abszolúte a választókerületek szempontjából, egész országrészek szempontjából ezzel a hiba nincs korrigálva. Mert ezen szempontból nem a hatalmi *arány* megváltozása a baj, hanem maga a hatalomban való *részesítés* ténye, Igaz, hogy a nemzetiségi szavazókat sok helyen ellensúlyozzák

a magyar középosztály tagjainak többes szavazatai; de tényleg még is bevettük már őket – nagy tömegekben – az alkotmány sáncaiba s reményt és lehetőséget adtunk nekik arra, hogy a jövőben érvényesülhessenek. Az oláh, szerb és pánszláv paraszt a többes szavazás elmés rendszeréből csak azt fogja érteni, hogy neki lesz szavazati joga; élni is fog vele s ha mindig csak azt látja, hogy leszavazzák, keserűség támad benne s megcsalva érzi magát, mert látja, hogy színleges jogokat kapott. Hatalmas erőt adunk az agitációnak evvel s az ország egy részében állandóvá teszszük a nemzetiségi izgatást, mert politikai létet adunk a nép széles rétegeinek s mégis megakadályozzuk, hogy érvényesítse akaratát. Ahelyett, hogy távol tartanok a közügyektől, beleerőszakoljuk; ahelyett, hogy közönyössé tegyük a pártharcok iránt, elviszszük a választás helyére; ahelyett, hogy szervezetlen atomoknak hagynák meg az egyeseket, okot adunk arra, hogy agitátoraik vezetése alatt szervezkedjenek. Ahelyett, hogy elszigetelnők, a választási izgalmakat, kiterjesztjük annak körét s ahelyett hogy lehetetlenné tennők az agitátorokat, eszközöket s anyagot adunk nekik. Az agitátor teremni fog bőven, mert az az érvényesülésnek biztos módja lesz s az agitáció ideális indokai mellé még az érvényesülési vágy önző indokait is sorakoztatjuk.

Óvakodnunk kell tehát e hibáktól s a többes szavazati rendszer helyes elvében nem látni oly panaceát, mely a túlságos kiterjesztés minden hátrányát korigálja. Mert a választókerületek nyugalmára, az ország nemzetiségi békéjére a *kiterjesztés mértéke* az egyedül mérvadó.

Eddig fönn lehetett tartani ennek dacára a szupremáciát, mert a nemzetiségek békés elemei a magyarsághoz szítottak sok helyen. De adjunk csak ezen elemeknek segédcsapatokat, tegyük csak erősekké: el fognak hagyni bennünket, vagy az új elemek által elsodortatnak. A census leszálításának legnagyobb hátránya az, hogy már magában *a régi* politikai testben is változást okoz s a *mai* választókból is sokat el fog a magyarság veszíteni. Ne hivatkozzék senki arra, hogy a nemzetiségek egy része ma barátságos hangulatú. Hangulatra ne építsünk intézményeket. Jön egy más nemzedék s mások lesznek érzelmei, miként más és más volt a nemzeti érzés ereje nemzedékek szerint. De arra, hogy a nemzetiségek a jövőben ellenünk forduljanak, legbiztosabb eszköz az, ha kezükbe fegyvert adunk. Megbomlik ezáltal még a régi tényezők között is a hatalmi arány. Az a legnagyobb agitátor, aki fegyvert osztogat.

Ne gondoljunk mindig csak azon vármegyékre, melyek par excellence nemzetiségiék. Ezekben csak az lesz a következmény, hogy a

békés elemek helyét a közéletben a tömeg bűjtogatói foglalják el. Van azonban számos vármegyénk, amelynek lakossága nagyrészt idegen ajkú, de amely mégis máig megőrizte magyar jellegét. Magyar tisztikara s magyar szelleme van. Bocsássuk csak be annak közéletébe a nemzeti-ségek nagy tömegét s a vármegye magyar jellege odavan s egy békés generációt követő túlzó nemzetek megfordítja majd a fegyvert ellenünk s további jogokat kíván azon erő alapján, melyet most mi adunk nekik. Akkor már késő a meg-bánás s a kézből kiadott fegyvert többé visszaadni már nem lehet.

Gouverner c'est prévoir.

**V.
A KÖZIGAZGATÁS ÁLLAMOSÍTÁSA.**

Ha a törvényhozás kimondja, hogy a választói jog kiterjesztése a törvényhatósági választásokra nem vonatkozik; még mindig csak félmunkát végezett. Tudatában kell lennie annak, hogy a végcél előbb-utóbb mégis csak a közigazgatás államosítása lehet. A szociális és nemzetiségi kérdés egyaránt ezt kívánja.

Szociális szempontból nem titkolhatjuk el magunk előtt, hogy minél élesebbek lesznek az osztályellentétek a jövőben – s valóban van okunk rá, hogy ezt elhiessük – annál fontosabb lesz az, hogy a közigazgatás *pártatlan* legyen. Nem lehet pedig pártatlan, ha a tisztviselő választás alá kerül s előmenetelében a megsértett érdekek befolyása által megakadályozható. Mindaddig a *jogegyenlőség elve csak fikció*. Vannak, kik az amerikai kivándorlás egyik okát – gazdaságiaktól eltekintve – ép ebben keresik s a szocializmus terjedését hasonlóképpen.

De ha a tisztviselőt az állam nevezi ki, az tudni fogja, hogy a helyi nagyságok érdeke nem erő, mely előtt a jogegyenlőség elvének el kell

némulnia; tudni fogja, hogy a pártatlansága által megsértett érdekek neki nem árthatnak, társadalmi nyomásuk alul egy áthelyezéssel kiszabadulhat s előlépésében azok meg nem akadályozhatják. Talán éppen ez az, amit nem akarnak azok, akik a kinevezési elvvel szemben a választási elv minden megtámadását oly érzékenyen veszik. *Hinc illae lacrimae.*

Ha a választási rendszert megtartjuk, a demokratikus áramlat a vármegyére is alkalmazni kívánja majd az általános szavazati jogot s *ebben* a kérdésben a népet – mert reális érdeke van benne – bizonyára maga mellett találja. Minden közigazgatási sérelem erősíteni fogja az áramlatot, a gentry minden ellensége hozzá csatlakozik s nem fog lehetni ellenállani. Ha pedig vége a censusunak a vármegyénél, vége igen sok helyen a magyar szupremáciának is. Gondolják meg a választási elv hívei s vigyázzanak, nehogy midőn az autonómiát vélik védeni, a magyar szupremáciát ássák alá.

Az önkormányzat lényege nem a tisztviselők választásában rejlik. Anglia pártatlan önkormányzattal bírt s éppen az önkormányzat fénykorában tisztviselői nem választottak, hanem kinevezettek. Azt mondják, Angliában ez lehetséges, mert Angliának nemzeti királya van, Magyarország királya ellenben idegen. Csodálatos egy okoskodás. Hát Magyarország népe – melynek a

választási jogát adjuk – váljon «nemzeti»? A nemzetiségek és a szocialisták ereje a nemzet ereje?

A nemzetiségi kérdés a teljes államosítást kívánja. Szükséges, hogy a nemzetiségi vármegyékben magyarok legyenek a vezető tisztviselők s a nemzetiségi intelligencia egy része magyar vármegyékben nyerjen elhelyezést. Szükséges, hogy a magyar állam minden exponált helyre azt az embert küldhesse, akire ott szüksége van: erőszakot ahova erőszak kell; ahol pedig óvatosság kell, diplomatát. Ma a vak véletlen esélye dönt s ezenfelül, éppen ahol legexponáltabb a magyarság érdeke, ép ott legkevésbé magyar a közigazgatás. Minél szükségesebb valahol a magyar állam ereje, az annál kevésbé jelentkezik; minél veszedelmesebb valahol a nemzetiségi izgatás, annál inkább az övé a közigazgatás. Az állam ereje ott *nem gátja, hanem eszköze*. Saját – állami dotáció segítségével fizetett – közegeink dolgoznak ellenünk. Mindez pedig az alkotmány bástyájának neveztetik.

Szükséges ezzel szemben, hogy a magyar állam kíméletlen keze minden bontó törekvéssel szemben erejét éreztesse. A legkiválóbb magyar tisztviselőket kell oda küldeni; megértetni a nyugtalankodókkal, hogy egy áthelyezés igen könnyű dolog; éppen az exponált helyeken védeni legjobban a magyarság érdekeit; és a mi erőnké

változtatni át azon intézményt, mely ma ellenfeleink erejét képezi.

Értsük meg az idők változását s ne nézzük a dolgokat egy elmúlt generáció szempontjaiból. Megváltoztak az idők s az idők kívánalma is megváltozott. Megmaradt még a régi intézmény, de már *más tartalma van*; ne ragaszkodjunk a régi elvhez, mert már más értelme van. Régebb a vármegye a magyarság volt. Ereje: a magyarság ereje. A központi hatalom: a bécsi birodalmi kormány.

A jövőben a vármegye ereje – Erdélyben és a felvidék némely részein – a nemzetiségek hatalmát növeli s a magyar államét ássa alá.

Bármely véleménnyel is legyen valaki a vármegyék ellenálló képessége felől, annyi kétségtelen, hogy ez a képesség a tisztviselők állami kinevezése által nem alteráltatik. Elég ha megszorítjuk az áthelyezési jogot s helyes szolgálati pragmatikát alkotunk. A vármegye ereje s a vármegye *hatásköre* az, ami az ellenállás szempontjából lényeges s ha a vármegyéknek jogot adunk, hogy minden tisztviselő kinevezésénél és áthelyezésénél vizsgálat alá vehesse, hogy az törvényes kormány által eszközöltette s ha nem, kimondhassa, hogy a kinevezés vagy áthelyezés törvénytelen, aki annak engedelmeskedik fegyelmi vétséget követ el: jobban biztosítottuk az ellenállási jogot, mint mai rendszerünk fenntartásával.

A mai rendszer tarthatatlan s a választási rendszer hibáit egyesíti a kinevezési rendszer hibáival. Az alulról jövő pártoskodáshoz hozzáadja – a főispáni rendszer által – a felülről való pártoskodást. A nemzetiségi, osztály- és klikk-ellentétekhez még a pártellentéteket is hozzáadja s a tisztviselőt nemcsak a változó megyei áramlatoknak, hanem a változó parlamenti viszonyoknak is prédájául veti.

Nincs pozíció, mely inkább kívánna önérzetes, szilárd embereket s nincs rendszer, mely alkalmasabb lenne, hogy őket e tulajdonságoktól megfoszsza.

Az nem autonómia, ha egy vármegye választja tisztikarát, de az függésben van az egymást követő pártkormányok képviselőitől; ha ellenben vezetője állandó s szilárd pozícióval bír s pártváltozások el nem sodorhatják, akkor ott valódi autonómia lehet, bár ha kinevezéstől is függnék a tisztviselők.

Az autonómia önálló hatáskört, önálló pénzügyet kíván. A mi vármegyéink mindenben a központtól függnék, lent a főispáni hatalom mindenható s pénzügyekben legfontosabb az állami dotáció.

Ne mondja tehát senki, hogy az autonómiát *fenntartani* kívánja. Ami nincs, azt nem lehet fenntartani; azt legfeljebb újra lehet teremteni. De lehet-e ma Magyarországon azt az autonómiát

helyreállítani, amely egykor itt erős volt s a nemzeti ellenállásra alkalmasnak mutatkozott? Lehet-e a mai modern államrendszerbe egy középkori tervet beilleszteni s függetlenné tenni a kormánytól a vármegyét? Bizonyára nem lehet.

A mai vármegye nem lehet a régi. Nem csak a modern állam követelményei miatt, de azért sem, mert a gazdasági viszonyok változtak.

Mi volt az az erő, amely az ellenállásra képessé tette egykor a vármegyét? A magyar középosztály *anyagi ereje*. Az, hogy a megyei tisztség nem fizetéses hivatal volt, hanem nobile officium. Az, hogy a vármegyei tisztviselő anyagi existenciája nem volt hivatalától függő, hanem azt bármikor elhagyhatta s birtokára visszavonulhatott.

Ha tehát valaki azt hiszi, hogy ezt helyre tudja ismét állítani: bizonyára joggal mondhatja, hogy a vármegyei autonómia híve. De ha ezt nem hiszi, akkor egy olyan ősi fegyverhez ragaszkodik, amelynek tisztos régi markolata még egészen meg van, csak éppen pengéje nincs.

A nobile officium az önkormányzat alapja s a függetlenség alapja az anyagi erő.

Mit jelent tehát a nemzeti ellenállás szempontjából a választási elvhez való ragaszkodás? Alapja az az okoskodás, hogy a vármegyei tisztviselő ugyan hivatala után él s ha egy abszolút kormánynak ellenáll, talán tönkreteszi magát, de

evvel köteles s ha magát az összeségért feláldozni vonakodik, kell lennie eszköznek arra, hogy a vármegye ezt megtorolhassa.

Ez a megtorlás azonban – láthattuk – nem egyöntetű. Függ a vármegyei erőviszonyoktól s az illető tisztviselő helyi pozíciójától. Lehet, hogy egy nemzetiségi tisztviselőt bármit tett légyen, el nem ejt a maga vármegyéje; a magyar tisztviselőt esetleg a magáé kibuktatja. De mindebben nem az igazság lesz a döntő, hanem az erő.

Igazságosabb ezt a kérdést birói pártatlansággal, fegyelmi úton ítélni meg s aki egy abszolút kormánynak bármiben engedelmeskedett felelősségre vonni fegyelmileg. Részletes törvény kell ehhez, mely nem enged kibúvót s akkor nem lesz lehetséges, hogy a megtorlás a megyei erőviszonyoktól s az országos pártpolitikai viszonyoktól függjön, hanem objektív lesz és egyforma mindenütt. Mert ez a jogegyenlőség elemi posztulátuma, hogy egyenlő hiba egyenlő megtorlásban részesüljön mindenütt.

Ez a rendszer a nemzeti ellenállás szempontjából is megfelelőbb s az államosítással is összeegyeztethető.

Csupán egy szempont van, amivel összhangba nem hozható, és ez: az osztályérdek. Nem a gentryé, hanem a középosztály azon tagjainak speciális érdeke, akik pártos közigazgatást kívannak, mert a pártatlanság nem érdekük. Mutatkoznék hát

a maga igazi mivoltában ez az osztályérdek, de ne beszéljen általános szavazati jogról és demokráciáról, ha ellenszegül a törvény előtti egyenlőség – sokkal szerényebb – követelményének; és ne beszéljen nemzeti érzésről, ha a nemzeti állam nélkülözhetetlen alapfeltételének is ellenszegül.

Nem meghalni kell a hazáért, hanem élni; de érette élni, nem belőle élni. A magyar középosztálytól méltán elvárható, hogy elhallgattassa azon elemeit, kik ezt nem akarják megérteni. A magyar középosztály eltudta önként dobni privilégiumait, tudott küzdeni azért, hogy azokat eldobjassa; meg fogja tenni jövőben is, amit a nemzet iránti kötelesség megkíván. Őt illeti ez országban a vezetés s e vezetésre méltónak kell mutatkoznia.

Ezen vezetés megtartása végett is el kell kerülnie azt, hogy az osztály gyűlölet fokozódására okot és módot adjon. Ne adjon *módot* az általános szavazati jog által s e vezetésnek magánérdekek szolgálatában hagyása által ne adjon *okot*.

Kautélákkal s ha ki nem vihető, azok nélkül is az államosításnak be kell következnie. Hiszen ha kényszeríthetjük is a tisztviselőt az ellenállásra, miképpen kényszerítjük a vármegyét? Az állami dotáció megvonása a hosszabb ellenállást lehetetlenné teszi. Igaz, hogy e megvonás nem tör-

vényszerű, de egy abszolút kormány szemében ez nem elegendő érv. Midőn a vármegyei tisztviselő a maga fizetésére rá van utalva, mert elegendő magánvagyonra, mint régen, többé már nincs; midőn a vármegye maga is rá van utalva a dotációra, mert költségeit főként az fedezi: elveszett az a két nagy erő – a birtokosság vagyoni függetlensége s a vármegye pénzügyi autonómiája – amely egykor a vármegyei intézménynek reális tartalmat adott.

Ha az államosításnak egy oly intézmény állana útjában, melyben még van – vagy lehet – élet-erő, kétséges lehetne, hogy a régi vagy az új intézményt illeti kedvezés. De midőn látunk egy elavult intézményt, melyből már kiveszett minden erő; midőn tudjuk, hogy azt kipótolni az állam képtelen: nem szabad e romnak az alkotások útjába állania.

A magyar államot veszedelmes belső ellenségek fenyegetik. Minden nappal erősebbek lesznek és minden nappal nehezebb a védekezés. Elmúlt illúziókért, az azokba vetett hit látszatáért a védelem szükséges eszközeiről le nem mondhatunk.

Az ábrándozás csak az erősek előjoga. Azért maradnak erősek, mert nem élnek vele.

VI.

**A NEMZETI ÉS KÖZJOGI POLITIKA
ELLENTÉTE.**

La vérité est en marche,
rien n'arrêtera.

Az alábbi fejtegetésektől minden pártpolitikai célzat távol áll. Oly világosan beszélnek az elmúlt események, hogy lehetetlen azokat meg nem érteni s fölösleges volna érvelni ott, ahol a tények hatalmas argumentációja vette kezdetét. Az elmúlt időnek tapasztalatai után ma már nincs többé pártpolitika. Nincs többé különbség az elvek, csak az egyéniségek között.

A közjogi irány helyessége vagy helytelen-sége is egészen más, új szempontok szerint bírál-landó ma el.

Eddig a közjogi politika *merészebb* nemzeti politikát jelentett s egy távolfekvő veszély – a nemzetiségi törekvések – figyelmen kívül hagyá-sát. Ma a közjogi törekvések céltalanságáról – egyelőre – mind meg vagyunk győződve s a nemzetiségi törekvések aktivitásba léptek. El-enyészett egy remény s aktuálissá lett egy aggo-dalom. Ma tehát a közjogi politika nem a nem-zeti irány *merészségét* jelenti, hanem a nemzeti irány *stagnációját* csupán. Mert közjogi remények-ért, melyeket ma maga sem tart megvalósíthatóknak,

akadályozza a helyes nemzeti politikát s így egyik oldalon nem bír tenni, a másikon pedig nem akar. Az a nemzeti politika azonban, mely ezzel szemben elveti a közjogi politikát, csak egy oly teret ad fel, melyen – ma ezt már mindenki elismerheti – ma úgy sem érhető el semmi, de oly irányba tereli a nemzeti energiát, ahol sikert érhet el s ahonnan veszély fenyegeti. Veszély nemcsak nemzetiségi szempontból, hanem közjogi szempontból is, mert hiszen – értsük meg végre – a nemzetiségek minden erőforrása erőforrása egyszersmind Bécsnek is. A birodalmi egység politikája változott s ha az ország még mindig a régi módon akarna védekezni ellene, úgy tenne, mint az a hadsereg, mely megtartaná régi hadállását, bár az ellenség már rég taktikát változtatott; úgy tenne, mint az a hadsereg, mely még mindig ellenfelének régi erődítményeire tüzel, midőn az már régóta háta mögé került.

A birodalmi egység híveinek abszolutizmus volt régebben fegyvere; jövőre a magyar államot saját polgáraival támadja meg. Az általános szavazati jog erőszakolása világosan mutatja e tendenciát.

Az elmúlt válság megmutatta, hogy – mai erőviszonyaink között – a birodalmi egység hívei sem tartják helyesnek az agresszivitást. Addig tartott az abszolutizmus, amíg a statusquo helyre nem állott közjogilag. Senki sem fogja e tény

sentimentalis indokokkal magyarázni. A tényleges erőviszonyok lehetlenné tesznek *ma még* velünk szemben minden agresszivitást. Ez csak akkor lesz lehetséges, csak akkor léphetnek fel *támadólag* is velünk szemben a birodalmi egység hívei, ha kellőleg megerősödtek és szervezkedtek nemzetiségeink. Ha segíteni akarjuk őket ebben: csináljunk közjogi politikát. Feltétlenül célravezet. Az elmúlt események folytán a közjogi politika követelményei ellentétbe jutottak a nemzeti politika követelményeivel. Vizsgáljuk az ellentétet s vonjuk le annak tanulságait mindnyájan *sine ira et studio*. Ne azt keressük, ki hibázott a múltban; hanem nézzük, mi az amit a jövőben tenni kell. Az elmúltakat meg nem változtathatják keserű ítéleteink; a jövő irányítása hatalmunkban áll. Önzetlenség a közügy szolgálatának alapfeltétele s ez az önzetlenség azt kívánja az egyik féltől, hogy ismerje be a múltban elkövetett *azon* tévedéseit, melyek a jövőben is ártalmasak lehetnek; a másik féltől pedig azt kívánja, hogy ne emlegesse a múlt tévedéseit *csak annyiban*, amennyiben a jövő érdeke feltétlenül megkívánja azt. Ne nehezítsék meg a jövő elfogulatlan megítélését azzal, hogy takargatják a múlt tévedéseit; és ne nehezítsük meg a jövőben szükséges egyetértést azzal, hogy szükség nélkül emlegessük azokat. A tapasztalat a nemzeté, a múltak keserősége csupán a mienk legyen.

Vizsgáljuk tehát – személyek, pártok, motívumok megítélése nélkül – *in abstracto* a közjogi politikát s lássuk, melyek azon pontok, melyeken *szükségképpen*, egyesek hibái nélkül, a dolog természete folytán ellentétbe jut a nemzeti politika követelményeivel.

Legelső – szükségképpeni – eredménye a lefolyt közjogi harcnak: az általános szavazati jog kormányprogrammá tétele. Talán mérsékelt lesz e reform, de bármily óvatos, a nemzetiségeknek feltétlenül előnyt hozó. És megmarad továbbra is ez a fegyver Bécs kezében s közjogi küzdelmekre jövőre mindig az *igazán általános* választói jog követelése lesz a felelet. Bizonyára hibás politika, mert hiszen a magyar szupremácia ellenségei a monarchiának sem barátjai. De az a veszteség, amely törekvéseik sikerével érné a monarchiát, mind érne minket is s nemcsak másodsorban, hanem főként oly értelemben, hogy a monarchiát ép a *mi pusztulásunk által* érné e kár.

A közjogi harcnak íme egy eredménye, mely a nemzeti politikára vészthozó. De ezen iránynak nemcsak eredményei, hanem követelményei is ellentétben állanak a nemzeti politika követelményeivel.

A közjogi irányból következik a kisebbség parlamenti jogainak védelme s ezzel a horvátok és nemzetiségek jogainak sértetlen megóvása.

Sem a nemzetiségi törvényt revidiálni, sem a szavazati jog reformját – pressziótól mentesen – e nélkül eszközölni nem lehet. A közjogi irányzat e joga: a nemzetiségek ereje.

A vármegyék mai szervezete a közjogi irány szempontjából fentartandó; a szociális és nemzetiségi kérdés az államosítást sürgősen követeli.

Minden nap, mely a hárszabályok módosítását késlelteti, szükségképpen egy-egy eredményt hoz a nemzetiségeknek és horvátoknak; minden nap, melylyel az államosítás késik, előmozdítja a nemzetiségek autonom szervezkedését s az ország felének békéjét ássa lassan, de biztosan alá. Nem a parlamenti kifakadásokban, nem az izgatók merész szavaiban van a veszedelem, hanem a szervezkedés csöndes munkájában, mely minden-nél eredményesebb.

Peregit tranquilla potestas, quae violentia nequit.

De nemcsak a nemzetiségeknek, hanem a szocialistáknak is kedvez a közjogi irány, mert a hadsereg elleni támadásaival, annak népszerűtlenné tételével csak erősíti azon antimilitarista irányt, melyet – ha egyszer megerősödött – később ő sem fog leküzdhetni. Csodálatos egy irányzat az, mely midőn bízva-bízuk, hogy hadseregünk rövid időn nemzeti lesz és magyar, gyűlöletessé teszi a hadsereget antimilitarista kifakadásaival, nem gondolva meg, hogy annak

csorbítatlan prestigeére még a nemzeti államnak igen nagy szüksége lehet.

De nemcsak ebben a kérdésben szolgálja a szociáldemokráciát, – a magyar állam bontó elemét, – hanem a magyar iparnak mesterséges megteremtésére irányuló – közjogi szempontoktól vezetett – mozgalmával is. Összeütközésbe jönni Ausztriával az önálló vámterületért csak azért, hogy – birtokosaink kárával – megteremthessük a magyar ipart, mi az egyéb, mint ártani annak az elemnek, amely magyar, egy olyan elemért, amelynek csak neve lesz magyar. Mi az egyéb, mint erőszakkal, kockázattal csikarni ki Ausztriától az iparnak természetellenes kifejlődését, mely a szocializmus melegágya lesz. Türelemre inti a szocializmust az a tény, hogy ma még nincs erős magyar ipar, nincs elég proletariátus, nincs elég osztályharc, nincs elég nemzetközi elem. A közjogi irány hajlandó mindezt megszerezni nekik s azért, hogy megszerezhesse, Ausztriával szembe szállani.

Bekövetkezik magától is az ipari fejlődés egy oly foka, mely a szocializmust erőhöz juttatja, de az alatt a magyar állam erősödhetik s a szocializmus nemzetköziségéből fog még veszíteni. De természetellenesen siettetni e fejlődést, siettetni mielőtt paralizálnók e veszélyt s a magyar állam bontó elemeinek mesterséges *tenyésztéséért* provokálni Ausztriával összeütközést: ez

kétségkívül elvhű közjogi politika, de – ép oly kétségkívül – nem nemzeti politika.

Hiába küzdi ki a nemzet Ausztriától a függetlenség minden attribútumait, ha annak minden alapját még a kivívás előtt maga ássa alá. Hiába lesz Magyarországon ipar, ha az a magyar birtokosság erejét megrendítette s a szocializmusnak adott erőt. Hiába lesz magyar vezényszó, ha maga a hadsereg eszméje népszerűtlen és gyűlöletes. (Hiszen részben ezért nincs elég magyar tiszt s ezért nem lehet magyarrá annak szelleme.) Hiába emancipálja magát a magyar kormány a bécsi befolyás alól, ha azalatt a vármegyékben a nemzetiségek szervezkedtek s oly erővé váltak, melylyel számolni kell. És hiába marad meg a kisebbség joga, hogy a parlamentben kicsikarhasson nemzeti vívmányokat, ha e jog csak a horvátoknak és nemzetiségeknek ad erőt.

Helyes dolog óvni a nemzeti állam *kereteit*, de a nemzeti állam *tartalmát*, lényegét megóvni sem szükségtelen.

Különösen áll ez az államosítás és a házszábályrevízió kérdéseire. Ez utóbbira nézve a vélemények kedvezően változtak; az államosításra nézve is be fog ez következni múlhatlanul.

Rávezet utóvégre mindenre a tapasztalás, de államférfiaink hivatása ép az, hogy a tapasztalás árától megkíméeljék a nemzetet. Mi nem vagyunk

elég erősek arra, hogy büntetlenül járassuk végig minden kérdésben a tapasztalás keserű iskoláját. *Egyből tanuljunk* s következtessünk a többire s ne várjuk míg a vármegyék kérdésében is hasonló tapasztalatra jutunk. Az obstrukció s a vármegyei ellenállás a kivételes nagy harcok kivételes eszköze; a házszabályrevízió és az államosítás a rendes kormányzás nélkülözhetetlen előfeltétele.

A múlt tapasztalatai megtaníthattak, hogy sem az obstrukciótól, sem az ellenállástól semmit nem várhatunk. Nem az obstrukciótól, mert ki hinné, hogy egy kisebbség elérheti azt, amit egy óriási többség hosszú harccal el nem érhetett. Nem az ellenállástól, mert ki hinné, hogy ha a vármegyék ellenállása sikeres lehetne, el kellett volna fogadni a paktumot.

Ha azonban a közjogi politika ma sikert nem ígérhet, ne akadályozza legalább a belső szervezkedést. Ha ma lehet valamit elérni, ám kísértsék meg, mindenki óhajtaná a sikert. De ha nem lehet, akkor vonjuk le ebből a konzekvenciát s higyjük el, hogy amire 1907-ben gyöngék voltunk, 1908-ban már elég erősek arra nem lehetünk. Tegyük félre tehát egyelőre az óhajtásokat s kezdjék meg a reform-alkotásokat. Főlősleges a kisebbség jogait védni, mikor tudjuk, hogy a többség jogaival sem lehet kicsikarni nemzeti vívmányokat. Főlősleges a nemzeti ellen-

állás jogát konzerválni, mikor jól tudjuk, hogy az célra nem vezet. Fölösleges a támadó állás, midőn támadni úgy sem akarunk.

A közjogi politika támadja a militarizmust azért, hogy egy háború *esélye* kedvéért a produktív alkotásoktól az ország erejének egy részét elvonja. Ugyanazon hibába esett. Egy távoli esély kedvéért el akar hagyni minden alkotást. Mintha egy államfő összes hadkötelezettjeit fegyverbe szólítaná s a támadni akarókat avval csön-desítené, hogy «gyöngék vagyunk», a munkájukhoz hazatérni akarókat pedig azzal tartóztatná, hogy: erősek leszünk. Az országban pedig szü-netelne minden produktív alkotás s minden óra, melyet az erősödés tétlen varásával töltenének» lassan-lassan az ország erejét ásná alá.

A militarizmus is jogosult, ha célja nem a támadás, hanem a védelem; a közjogi politika is csak annyiban jogosult. Csak a szükséges védelemre szorítkozni; a nélkülözhetlennél nem fordítani arra több erőt; nem akadályozni a belső megerősödést: ez a militarizmus, az a közjogi politika feladata.

A közjogi politika feladata az, ami volt a függetlenségi párt fénykorában, hogy a nemzeti tradíciók őre legyen.

A magyar államnak belső ellenségei ellen kell fordulnia s a nemzetiségekkel és szocialistákkal keli előbb számolnia. Vannak, akik azt hiszik,

hogy rajtunk áll választani ellenfeleink között s nézet dolga, hogy melyik ellen fordulunk. Végzetes tévedés. A tények, az erőviszonyok világosan mutatják az utat, melyet követni kell.

Azt kérdik, hogy a nemzetiségi kérdés a közjogi kérdésnél miért sürgősebb és miért veszedelemesebb. Miért?

1. Azért, mert Ausztria nem agresszív, – a nemzetiségek pedig azok; Ausztria nem támadja a közjogi alapot, de a nemzetiségek támadják a magyar szupremáciát.

2. Azért, mert Ausztriával szemben mi nem érhetünk el sikert: a nemzetiségekkel szemben ellenben célt érhetünk.

3. Azért, mert Ausztria nem erősödik napról-napra rovásunkra, csak annyiban, amennyiben a nemzetiségek anyagilag és szellemileg rohamosan gyarapodnak és szervezkednek ellenünk s az ő erejük Ausztriának is ereje.

4. És azért végül, mert az elmúlt közjogi harc eredménye is csupán az, hogy ránk erőszakoltatott egy oly reform, mely csak a nemzetiségeket erősítheti.

Benn az országban, benn az állam testében kell a nemzeti irányt megerősíteni; a tartalmat, a lényegét kell a nemzetivel összhangba hozni legalább; akkor kifelé is biztosabb a siker s legalább saját országunknak urai vagyunk.

A közjogi irány híveinek eddig azt mondták ellenfelei: Ne álmodozzatok, ne építsetek légvárakat, merész reményeknek ne higgyetek. Idejét múlta okoskodás .... Ma azt kell mondanunk: Semmivé lettek a remények, szétfoslottak az illúziók, senki azokban nem hisz ma már; de ne engedjük azért stagnálni, ne engedjük tétlenségbe veszni a nemzeti politikát. Van egy tér, mely sokkal fontosabb, ránk nézve sokkal veszedelmesebb, melyen biztos a siker; egyesüljünk e téren mindannyian s küzdjük le a nemzeti állam belső ellenségeit. Csináljunk erélyes nemzetiségi politikát s meg fogjuk látni, hogy az közjogi politikának is célszerűbb s az egyedüli, mely ma lehető. Az országot erőssé tenni, belső ellenségeit megfélekezve egységes politikai nemzettelé szervezni s a küzdelemre alkalmasabbá tenni: ez az igazi függetlenségi politika. És ez már nem eredménytelen közjogi, hanem produktív nemzeti politika.

VII.

IMPERIALIS POLITIKA.

A magyar imperializmus jelszava közismert s népszerű. Csak azt nem szabad soha elfelednünk, hogy az imperializmus alapja mindig és mindenütt – *impérium*. És amíg a közhangulat az imperiumtól irtózik, amíg nem szereti a parancsolói s amíg egy nagy nemzeti törekvés érdekében fegyelmet nem tanúi: nem lehet csinálni ebben az országban imperiális politikát. Pedig itt benn, az ország határain belül kell megcsinálnunk előbb a terjeszkedő politikát, csak azután lehet a monarkhián belül vezető túlsúlyunk s csak azután csinálhat e nemzet – Széchenyi ideálja szerint – magyar külpolitikát.

Egységes, erős vezetés nélkül, fegyelem nélkül nincsen impérium. Voltak hódító államok, melyek demokratikus köztársasági formák közt éltek s mégis tudtak csinálni imperiális politikát De az *eszköz*, amelylyel ezt csinálták s a *mód*, ahogy azt Csinálták, egészen más elvek szerint alakult. Eszköze a hadsereg volt; kormányzási módja uralom. A mi eszközünk a magyar állam; a nemzetiségi vidék az ahol s a nemzetiségek

az az anyag, amelylyel szemben meg kell csinálni az imperialis politikát. Szabadságról és egyenlőségről ne beszéljünk; a magyar faj *uralma* az, amit meg kell teremteni. A nemzeti államnak, a nemzeti társadalomnak e célhoz kell idomulnia.

Imperium nisi unum sit, esse nullum potest. Egységesnek kell az állam vezetésének lennie. Egység nélkül nincs egyöntetűség, nincs felelőség és nincs siker.

Válassza meg a nemzet jól, hogy kire bízza az ország kormányzatát, de adjon hatalmat is neki, hogy azt valóban kormányozhassa. Kisebbségek, autonómiák, érdek-csoportok ne akadályozhassák lépten-nyomon. Nem csak a siker marad így el, de elvész a felelőség érzete is, mert a kormányzás oly irányt mutat, melyet senki magáénak s helyesnek nem ismer el. Eredője lesz az minden érdek és véleményárnyalat pillanatnyi befolyásának a parlamentben és a vármegyékben egyaránt s a felelősséget érte senki sem vállalja el.

Ez már nem parlamentarizmus, hanem dikaszterium. Annyiban rosszabb mégis, hogy az irányt nem a higgadt tanácskozás adja meg, hanem gyakran jelentéktelen csoportoknak a helyzetben és a dátumokban rejlő ereje.

De nemcsak egységesnek, hanem *állandónak* is kell a kormányzásnak lennie. Állandóság nél-

kül semmiféle kormányzati irány helyessége vagy helytelensége ki nem derül s állandóság nélkül semmiféle kormányzat meg nem érheti, hogy ami hibát elkövetett, érezze is a kormányzásban annak hátrányait s világos tények alapján legyen felelősségre vonható.

De csak egy állandó kormánytól várhatjuk azt is, hogy a nemzeti politikának részletes mélyreható tervét adja s azt hosszú következetes munkával keresztül is vigye. Liberum vétóval – legyen az parlamenti vagy megyei – nem lehet csinálni imperiális politikát. Mert annak alapfeltevétele az, hogy a közérdek előtt pártérdek és osztályérdek egyaránt meghajoljanak.

Ezen elvnek keresztül kell vitetni minden vonalon.

Bármily érdeke legyen valamely pártnak abban, hogy obstrukciójával megakaszthassa a kormányzás menetét; bármily érdeke legyen valamely demokratikus elemnek abban, hogy nagyobb politikai befolyás illesse; bármily érdeke legyen a vármegye befolyásos elemeinek abban, hogy a közigazgatás tőlük függő legyen: a nemzeti politika érdeke előtt mind ennek el kell némulnia. Magánérdekek ezek csupán s nem magasabb politikai érdekek, mert hiszen a helyes nemzeti politika – ezt próbálták ezen összes fejtegetések bizonyítani – ma egyszersmind a leghelyesebb demokratikus, arisztokratikus és autonómiai szem-

pontból is. Mert hiszen ma ezek mind öszhangba hozhatók s a középosztály uralmának fenntartása ma még a demokratikus elvnek is érdeke (1. II. fejezet), a törvényelőtti egyenlőség demokratikus elve pedig a középosztály uralma szempontjából sem mellőzhető.

A közjogi iránynak is a nemzeti szervezkedés ad erőt s e szervezkedés előfeltétele – az államosítás – a nemzeti ellenállás erejét nem csorbítja meg.

Az egyes osztályok és pártok *elvei* s magasb politikai érdekei mindenütt öszhangban vannak a nemzeti politika követelményeivel; az egyes osztályok és pártok némely töredékének *érdekei* sehol. A nemzetiségek faji érvényesülésének érdekei sehol.

Ezek ellen kell egy erélyes, kemény impérium, mely kérlelhetetlen szigorral nyomjon el minden külön érdeket, mely a nemzeti állam érdekeinek útjában áll.

Tanuljuk tisztelni a kormányzati erélyt, minden nagy nemzet minden nagy törekvésének eszközét. Félelmes lehetett az a közjogi harcok idején; ma, belső ellenségekkel szemben ez az államférfiúi erény a legfontosabb.

A magánérdekek, a bontó törekvések ama khaószában, mely minden oldalról fenyegeti a nemzeti államot, meg kell szüntetnünk az önérdeket és szereplési vágyat a szabadság eszméjével

azonosítani s meg kell szoknunk a tekintélyek tiszteletében, a fegyelemben, egy nagy cél érdekében való *alárendelésben* keresni az ideált. Sohasem a fórum fékten demagógjai, hanem a vasfegyelem alatt levő katonák voltak az ideális, igazi férfiak, egy nagy eszmének önzetlen bátor harcosai.

Állítsuk helyre a nemzeti erélyt; és állítsuk helyre a nemzeti szellemet is. Ez a szellem ma meg van támadva, a tudomány és az ész fegyvereivel s egy kitartó munkásság napról-napra ássa alá.

Nemcsak a külön érdekekben, nemcsak a nemzetiségekben hiányzik a nemzeti állam; saját magyar fajunk *lelkében*, saját ifjúságunk idealizmusában *is tért veszített*.

Ok nélkül nincs okozat s egy társadalmi jelenséget mint egyszerű abnormitást tárgyalni – tudománytalan. Ép oly kevéssé objektív, mint az, a mely tagadja a nemzeti érzés létjogát.

Segítik a nemzeti érzés ezen támadóit – öntudatlanul is – mindazok, kik a nemzeti irány védelmében a *credo quia absurdum* álláspontjára állanak.

A nemzeti érzés nem babona, mely meg nem bírja az ész és tudomány kritikai bírálatát. Nem a magyar génusz ellensége Minervának, csak azon nagy buzgalmú és csekély tehetségű hívei, kik miként Jozsué szeretnék megállítani a napot;

kik a nemzeti érzést fejlődésre képtelennek hívén, nagyapáink világnézletével szeretnék azt azonosítani; kik a nemzet egész világnézletét e szavakba szeretnék szorítani: semper ignorabimus. Kicsiny hitűek.

A nemzeti eszme megbírja az ész kritikáját; kicsinyes, elavult *formája* csupán az, ami erre képtelen. A nemzeti irány, dicsőséges korszakában mindig a korszellemre hivatkozott; Széchenyi és Deák annak nevében követelték reformjait s büszke jogosultságot adott törekvéseiknek a tudat, hogy midőn nemzetük érdekeiért küzdenek, az emberi észnek, humanitásnak és korszellemnek is szolgálnak vele.

A nemzeti eszme egykor nem volt balga ábránd, melynek az európai áramlatoktól félnie kell; büszke öntudat volt az, mely a teljesített kötelesség érzetén alapult.

A nemzeti érzés alapja mindig és mindenütt a *kiválóság* öntudata. Túlzó gyakran, miként túlozni szokott a szeretet; de valamelyes reális alapjának mindig kell lennie.

És ha egy nemzet, mely számban csekély, művelődésben elmaradott s apái örökét sem bírta megtartani, akar még hinni önmagában, akar úgy, hogy az férfias öntudat és nem Don Quixottéria legyen: törekednie kell a kiválóságra s törekednie kell, hogy felismervén létének szükségképeni feltételeit, vonja le a konzekvenciákat s azoknak

rendelje magát alá. Rendelje alá annak elmúlt ábrándjait, rendelje annak alá jelen érdekeit. A korszellemnek pedig hozza meg a maga áldozatát, mert az emberi észszel szemben nem lehet megállni s a kor idealizmusával szemben megállni nem lehet

Vessen egy pillantást a nép alsó osztályaira s szálljon magába. Tekintse Európa szociálpolitikai törvényhozását s pótolja az elmulasztottakat.

A nemzeti irány nem üres forma, nem pusztá keret. Széchenyi korszaka meg tudta azt tölteni. Az volt a nemzeti irány nagy korszaka, amely a szociálpolitikai nagy alkotások kora volt.

Megnyerni a népet a nemzeti államnak, megnyerni nem azzal, hogy kezébe adjuk a vezetést, hanem azzal, hogy igyekszünk sorsán segíteni: im ez volt Széchenyi politikája; ez volt a nemzeti irány nagy, ideális korszakának vezérmotívuma.

Ki kell békülni a kor szellemével.

A magyar szupremácia, a magyar imperializmus erős alapja is csak ez lehet s csak ez adhat jogot minekünk arra, hogy a kiválóbbság jogcímén követeljük azt.

Alapjaiban van a magyar imperializmus megtámadva; alapjaiban kell azt regenerálni ismét. Megnyerni a magyar nép egészét ismét, megnyerni a magyar intelligencia tévelygőit is, el-

nyomni a faji törekvéseket s elnyomni a párt- és osztálytörekvésekbe burkolt egyéni érdekeket. Alárendelni ezen eszméknek mindent, elsősorban önmagunkat rendelni alá.

Hadsereg nélkül nem lehet hódítani. És ahol nincs fegyelem, ott nincsen hadsereg.

Mert impérium nélkül nincs imperializmus; és nem lehet ottan impérium, ahol nincs – önmegtagadás.

Nagy célokat kicsinyeknek maradva meg nem valósíthatunk.